

2 AYLIK
DERGİ

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 7 CİLT : 7 SAYI : 41 TEMMUZ - AĞUSTOS 2024

Aramızdan Ayrılanlar

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ CİLT : 7 YIL : 7 SAYI : 41 TEMMUZ-AĞUSTOS 2024

YAZAR	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA NO:
SENCER KARACALIOĞLU	ŞURADAN BURADAN	01-02
Prof. Dr. ÖMER DEMİRCAN:	TÜRKÇE'DEN OSMANGİLİZCEYE	03-06
Doç.Dr. OKAN BABA	İÇ VE DIŞ OLAYLAR II	07-13
Prof.Dr. SÜREYYA ÜLKER	PUL	14-16
NURAY GÖK AKSAMAZ	MUKADDİME'NİN TARİH FELSEFİ'NİN GELİŞİM SÜRECİNDEKİ YERİ.	17-21
FERHAT ÖZEN	BU DÜNYADAN SADIK TAVUKÇUOĞLU GEÇTİ	22-23
Prof.Dr. YILDIZ TÜMERDEM	AYZAYMIR	24-29
HASAN AKARSU	AYAĞIMIN TOZUYLA AŞK	30
	EDİRNE ERKEK İLK ÖĞRETMEN OKULU BULUŞMASI	38.31
HİKMET KURTER	NEREDE BENİM DİRHEMİM	32-36

ŞURADAN BURADAN*Sencer Karacalıoğlu***GEÇMİŞE BİR GÖZ ATIP BUGÜNE BAKMAK**

Son günlerde olur olmaz yerde 1968-1970 li yıllarda eylemleri sonucu özellikle mahkeme kararı ve TBMM onayıyla yaşamlarına son verilen kimi gençlik önderlerinin adları günlük politikada çok kullanılır oldu. Bunu mensubu oldukları partilerin yada kesimlerin kullanmasından çok CHP gibi devleti kuran ve devrimleri yaparak Ulus devlet inşasını gerçekleştirmeyi büyük ölçüde başaran bir partinin üst düzey yetkililerinin yapması gerçekten yadırgatıcı bir durum...

Alışıldık saldırılara geçecekler öncelikle bilmelidirler ki bu satırların yazarı örneğin Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının Mahkemece idamlarına karar verilmesinden sonra CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve 21 Martta CHP Genel Sekreterliğinden ayrılmasına karşın Bülent Ecevit'in TBMM de idamların onaylanmasını önleme yönünde verdikleri savaşı sonuna dek desteklemiştir.

24 Nisan 1972 günü CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve Bülent Ecevit Mecliste ayrı ayrı konuşarak idam cezalarının onaylanmamasını istemişlerdir. İsmet İnönü konuşmasında. Ceza alan kişileri aklamak amacıyla olmadıklarını ancak bu suçlardan dolayı özel bir kanatlarının olduğunu, onun da “ Siyasi suçlardan dolayı idam cezası yapılmasın” düşüncesi olduğunu söyleyerek ret oyu verilmesini istemiştir. İsmet İnönünün ko:nuşması o güne dek bu tür durumlardaki tutumuna uygundur. Örneğin Adnan Menderes ve arkadaşlarının da, Talat Aydemir'in de idamlarına aynı gerekçelerle karşı çıkmıştır. Bülent Ecevit ise konuşmasında idam cezalarına esastankarşı çıkarak “...TBMM olarak varılmış yargıları kesin sonuçlara ulaştırmak, ileride bizleri çok üzecek olan bazı durumlar ortaya çıkarabilir” diyerek ret oyu verilmesini istemiştir.

(2)

O dönemde CHP dışı siyasetlerin idam cezalarına karşı çıkmak ne denli doğru idi ise CHP olarak bugün dış politikada yada iç politikada onların eylemlerini yada düşüncelerini referans olarak kullanmak o denli yanlıştır. Konu antiemperyalistlik ise CHP Erzurum ve Sivas Kongrelerinden bu yana anti emperyalist politikanın uygulayıcısı olmuştur. En azından 1980 yılında kapatılıncaya değin bu politikada direnmiştir. Tam bağımsızlıkta 1950 yılına dek Türkiye Cumhuriyeti Devletini Tam Bağımsız bir devlet olarak kurup biçimlendirmiştir. Filistin konusunda CHP Genel başkanınınj kimsenin referansına ve icazetine gereksinimi yoktur, olamaz.

1970 li ve sonraki yıllarda CHP yargılanma fırsatı verilmeden infaz edilen birçok üyesini kurban vermiştir. Bu insanların tek bir suçları vardı o da CHP li olmak ve CHP nin iktidar olması için çalışmak. Örneğin Bülent Demir gencecik yaşında Kasımpaşada çapraz ateşe tutularak öldürüldü. Beyoğlu Gençlik Kolu Başkanlığından sonra, İlçe Başkanıyken öldürüldü. Fatih İlçe Başkanı Dişçi Ali İsmet Gencer Muayenehanesinin bulunduğu binanın önünde öldürüldü. Kartal İlçe Başkanlarından Nihat Öztürk Kartalda öldürüldü. CHP Şişli eski İlçe Başkanlarından Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu Şişlide öldürüldü. Adana İl Başkanı Ahmet Albay, Mehmet Zeki Tekiner Nevşehir, Mustafa Kulkuloğlu Kayseri İl Başkanı, Ömer Yılmaz Kayseri İlçe Başkanı, Benim saptamalarıma göre 5 Gençlik Kolu Başkanı, Bir Kadın Kolu Başkanı, 12 tane İlçe Başkanı, 4 İl Başkanı, 10 Belediye Başkanı, 14 tane İlçe Yönetim Kurulu üyesi öldürülmüştür.

CHP öldürülen bu üyelerinin adlarını yaşatmalıdır.

PERŞEMBE TOPLANTILARI

Yeniden Türk Dili Dergisinin Ekim-Haziran dönemi toplantıları 13 Haziran 2024 Perşembe günü yapılan dönem sonu toplantısıyla dinlenceye girdi. Ekim 2024 de yeniden buluşmak dileğimizdir.

Türkçe'den Osmangilizce'ye

Ömer Demircan,^yTDD Eylül-Ekim, 20.6.2024

A. DEĞİŞİMLER

İngiltere'nin (1883-1907) Mısır orta elçisi olan Lord Cromer'in (1841-1917) genellemesiyle (yeryüzünde) “*Bir Batılılar bir de Şarklılar vardır. Batılılar egemendir, Şarklılara da birinin egemen olması gerekir* (ES 1878: 45). 1883 yılında Mısır'ı işgal eden Britanya İmparatorluğu'nun o elçisi: “*Biz Mısır'ı yönetmeyiz, Mısır'ı yönetenleri yönetiriz*”, demiş.¹ Osmanlı için o dönüşüm 1830'dan sonra başlamış. Ekonomi çökünce, ordu da zayıflayarak yavaş yavaş Almanyanın güdümüne girmiş, Birinci Dünya Savaşına sokulmuş, cepheden cepheye sürülerek yıpratılmış, sonunda 1918'de Osmanlı Devleti tarihe gömülmüştür.

Gazi Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Kurtuluş Savaşı ile İngiliz, Fransız güçlerini ve işbirlikçileri yenen Türk halkı 1923 yılında Türkiye Cumhuriyetini kurmuştur. 1923-1928 arası öncü devrimlerle 1 Kasım 1928'de Harf Devrimi, ardından 26 Eylül 1932'de Dil Devrimi ile geriliğin aracına dönüşen Osmanlıca' kullanıma yazısıyla birlikte son verilmiştir. Ancak, günlük dile yerleşen sözlüksel birimlerden bir bölümü Türkçede kalmışsa da, Türkiye Cumhuriyeti Arap evreni ile inanç-dışı ilişkilerinden arınma sürecine girmiştir.

Nitekim 1925'te ‘*Muallimler Birliği*’nde Atatürk: “*Hedefe varmak için her cahilâne itiraz ve teşebbüs bertaraf edilecektir. Bu muazzam fırsat Türk devletinin eline bir daha geçmez*” uyarısını yapar (Y, 24). Harf Devrimini dört-beş yıla yaymak isteyenlere Mustafa Kemal'in: “*Ya üç ayda olur, ya da hiç olmaz*” demesi bundandır. 1945 sonrasında başımıza gelenler göz önüne alınırsa, Atatürk'ün öngörüsü doğru çıkmıştır.

Böylece önu açılan halkın konuştuğu Türkçeden yeni bir yazı dili evrilerek halk aydınlanmasının aracı yapılmış 1923-1947 arasında çalışmalarla çağdaş bir ülke ve halk olma yolunda görülmemiş ilerleme sağlanmıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşının 1945'te sona ermesiyle birlikte orientalistlerin belirlediği bir plana göre Anadolu'ya saldırı yeniden başlar. **İkinci Dünya Savaşı bitiminde İngiltere ve Fransa imparatorluklarının yerini ABD imparatorluğu almıştır.**

“**Ben seni nasıl tanımlar, kurgularsam sen ancak öyle var olabilirsin**” diye düşünen bir Batı Orientalizmi karşısında Türkçe kendi kimliği ve gücüllüğü ile var olabilir mi?

1. Yönetilen yöneticilere ABD ilk önce 1946 sonunda *Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü* ile birlikte 21 Köy Enstitüsünü kapatır.²

2. Ardından 1947 yılında AÜ DTCF'nde kaynatılan “cadı kazanı” ile devrimci öğretim üyeleri: Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, İlhan Başgöz, Muzaffer Şerif'in görevlerine son verdirtirir.

3. **23.12.1947 günü çalışma saatinin bitiminden iki saat sonra Ulus'taki Milli Eğitim Bakanlığı yakıtılır.** Çatının her yanından birden yanması ilginçti. ... Milli Eğitim tarihinin bir dönemi sona eriyordu. Bir tarih yok oluyordu. ... Cumhuriyet dönemi Milli Eğitiminin tüm belgeleri, yazışmaları yok olmuştu.” (Engin Tonguç II: 329, 353). Eğitimde devrimin belleği silindi.

4. Gene 1947 yılında “**Tercüme Bürosu**”nun devrimci kadrosu ve ilkeleri ile yönetimi değiştirilir.

5. 1951 yılında Adnan Menderes'çe, ülke çapında **478 Halkevi, 4322 Halk Odası, 350 kadar kitaplık** ile halka hizmet veren Halkevleri kapatılır.

6. 1950 öncesinde **Dil Devrimine, Türkçeleştirmeye** bütün devlet kurumları katılır, okullarda alan-dili sözlükleri türkçeleştirilir, Türk Dil Kurumuna devlet bütçesinden ödenek ayrılırken 1951 yılında Demokrat Parti o ödeneği keser. Devlet kurumlarının Dil Devrimine katılımı engellenir, okullarda bunu TDE eğitimi kimi öğretmenler ile okul-yönetimleri üstlenir. TDK ondan sonra yalnızca Atatürk'ün İş Bankası ortaklığı gelirinden bağışladığı yıllık pay ve kitap gelirleriyle çalışmalar yürütüldü. Ancak 12 Eylül Anayasasına konulan “madde 134” ile 1982 sonunda kapatılarak yerine Başbakanlığa bağlı, AKDİTK-TDK dairesi açıldı.³ Dağlarca'dan gelen bilgiye göre, meğer TDK'nun kapatılması 27 Mayıs 1960 ve 12 Mart 1971 darbe yönetimcilerince de dile getirilmiş ama uygulanamamış.

7. Ezan yeniden Arapçaya, anayasa dili Osmanlıcaya çevrilir. 1951 yılında Türkiye “İlmli İslam” sürecine sokulur.⁴: 1949'da İmam Hatip Liseleri açılır. 1924'te yönetim ve dünya işleriyle ilişkisi

kesilerek, etkinlikleri kısıtlanarak görevleri din ilişkilerine indirgenen din görevlileri, siyasetin başlıca aracına dönüştürülür; en sonunda yeniden siyasetin, yönetimin ortağı olurlar.

8. 1950'den sonra öztürkçe sözcükler “komünist” suçlaması için bir araç olarak sürekli kullanılmış, o yüzden çok sayıda öğretmen türlü cezalara çarptırılmıştır.

9. 1953 yılında devlet eliyle İngilizce öğretim yapan maarif kolejleri ile 1955'te ODTÜ açıldı. 12 Eylül darbesinden sonra yabancıldilde öğretim yapan devlet / özel gerek orta, gerekse yükseköğretim kurumlarını sayısı olabildiğince arttırılıp yaygınlaştırıldı. 1987 yılında benim de katıldığım MEB göstermelik danışma kurulunda yabancıldil dersi “seçmeli” yapılarak Almanca ile Fransızca okul dışına itildi ve İngilizce tek yabancıldil durumuna geldi. 1997 yılında da İngilizceye başlama 12'den 10. Yaşa çekilerek özel okullarda anaokuluna kadar indirildi.

10. 1980'den sonra Kürtçenin yazımı öne sürülerek Türkçe abeceye Q X W harflerinin eklenmesi girişimlerinde bulunudu. Amaç Osmangilizceye dönüşen sözlüğün yazımını da karıştırarak, bir yandan eğitimi güçleştirip düzeysizleştirirken öte yandan Türkçeyi yazılmaz kılmaktı. Buna İmam Hatip Liseleri ile yeniden dolaşıma sürülüp yaygınlaştırılan eski yazıyı katarsanız, amacın: “*Türkçenin öğretim-dili olarak kullanılması*”na son vermek olduğunu anlarsınız. 1450-1920 sürecinde Arap harfleriyle bu dönüşüm başarılmıştır. Abeceyi bozma saldırıları da bu yolda girişimler sayılır.

11. 12 Eylül 1980 darbesi ile azdırılan yabancıldilde orta ve yükseköğretim Türkçe terim üretimine en büyük darbeyi indirmiştir. Yabancıldilde yükseköğretim Türkçe terim üretimini durdurmuştur. İTÜ, BÜ, ODTÜ, HÜ dışında çok sayıda devlet ve özel üniversitelerde yabancıldilde öğretim yapan fakülteler ve bölümler bulunmaktadır. Türkçeye karşı bu uygulamayı Milli Eğitim Bakanlığında (1953-), YÖK (1982-) içinde üniversitelerde AngloAmerikan işbirlikçisi olan yetkililer başlatmıştır.

12. 1946'dan sonra Kütüphanelerin okurlara verdiği hizmet yetersizliği, 1951 yılında Demokrat Parti yönetiminin 350 Halkevi kitaplığını kapatması, izleyen dönemde okuyanların kovuşturulup baskı altına alınması ile okumaz, ekinsiz kuşaklar yaratılmıştır.

13. 12 Mart 1971 darbesinden sonra “*Toplumsal uyanış, ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir*” denerek gençler birbirine kırdırılır. Sonunda 12 Eylül 1980 darbesi gelir ve ulusal olan her kuruma saldırı başlar. 1982 sonunda TDK kapatılır. Çarşının sözlüğü Osman-gilizce'ye çevrilir.

14. Yıl 1951, Doğan Koloğlu'nun babası babası Sadullah Koloğlu, Libya'nın başbakanı. Bir İngiliz diplomat, Doğan Koloğlu'na göre aynı zamanda casus, “*50-60 yıl sonra Türkiye'de İslamcı bir iktidar işbaşına gelecektir*” demiş. ...

15. Ancak 1946 sonunda başlatılan dışgüdümlü karşıdevrim ile, Maarif Kolejleri (1953-) ile ODTÜ'de (1955-) başlatılan yabancıldilde öğretim sonucu terim-çevirisi de engellenmiştir.

B. ‘Yabancı-terim-özleştirme’de ‘düz-çeviri’

Eğer bir bilim-adamı kendi dilinde bilim yapıyorsa, bulduğu bir ayrımı o dilde kolayca birsözcüğe bağlayabilir. Öyle bir işlem sonucu türetilen birim başlangıçta düz-anlamalı ve çoğunlukla tek-anlamalı olur. Bilim alanlarına özel öyle sözcüklere “*terim*” denir. Bilimselbir alanda metin üretim sözlüğünün bir bölümü Türkçe, bir bölümü yabancı olamaz.⁵Eğer olursa, gerek anlatımda gerekse algılamada bilişsel tutarsızlıklar doğar, öğrenciyi ezbere koşar. Her bilim adamı ancak kendi alan terimlerini yapabilir; bir başka deyişle, tutarlı terim üretimi alanıçer bir etkinliktir. Gerek yabancı terimlerin gerekse ortak dile akan yabancı sözcüklerin alımlı bir türev ile çevirisiise, çok zordur.

Yabancı bir dilde üretilmiş olan terim anlamlarının anadile aktarılması bir çeviri işlemidir. O tür işlemler Türkiye’de 1936 yılında Türk Dil Kurumunca başlatılmış, ilkönce ortaöğretim ders kitaplarında kullanılacak “*artı, eksi, çarpı, ... / bölü, üçgen, aç, ...* gibi terimler Türkçeleştirilmiştir. Başarı ve tutarlılık, kişilerin yeteneğine, Türkçe yeterliğine, çeviriye tekil değil bütünsel ve *dizgesel* yaklaşılmasından kaynaklanmıştır.

1933'te kurulan üniversitede dersler başlangıçta yabancıldillerden çevrilerek anlatıldığı için alan-sözlüklerinde Türkçeleme zamanla evrilmiş, terimlerin tutarlıçevirisi, o yüzden gecikmiştir. Şair ve yazarların ürünleri, yeniden örgütlenen “*Tercüme Bürosu*”nun 1939-1947 arasında çevirdiği Batı klasikleri ile Türkçe anlatım geliştirilince terim çevirisi de kolaylaşmıştır. Ancak 1946 sonunda başlatılan dışgüdümlü karşıdevrim ile, Maarif Kolejleri (1953-) ileODTÜ'de (1955-) başlatılıp yaygınlaştırılan**yabancıldilde-öğretim**sonucu terim-çevirisi engellenmiş, bilimin yabancı terimlerle

aktarılmasına gözyumulmuşsa da, Türk Dil Kurumu, 1982 sonunda kapatılana değinterim üretimini desteklemeyi sürdürmüştür.

1. Köksal'ın bilişim terim-çevirileri

Terim çevrisi, aktarılan kavramı kaçaksız taşıyabilecek alımlı bir sözlüksel birimi bulmaktır. Çünkü öyle bir karşılık dilde gücül olarak vardır. O amaçla üç genel işlemebaşvurulabilir. “Bilişim” alanından (Köksal, 1980) örneklenirse: (i) var olan bir sözcüğe (*memory* > *bellek*⁶) ya da bir tabana dayalı sonekle **türetme** ile (*informatics* > *bil-iş-im*), (ii) **taamlama** ile: *computer* > *bilgisayar* <bilgi sayar araç, *computer network* > *bilişim ağı*, (iii) anlam **açıklama** ile: “*shift-in character* > *olağan düğümüne geçiş damgası*”. Taamlama, niteleyen-nitelenen işlevli iki tabanın birleştirilmesidir. Taamlama yinelenirse, oluşan birim biraçıklama olur. Örneğin “[*olağan düğüm*]₁-e[*geçiş damgası*]₂” içinde üç taamlama işlemi uygulanmıştır.

Köksal'ın *bilgisayar-terimleri* çevirisinde, olabildiğince, yabancıdildeki biçimleme ile denklik aranmış görünüyor. Sonekleme yoluyla daha kısa birimler aranmamış. Onun nedeni, kimi bilimsel alanlarda Türkçeyi doğru-dürüst bilmeyen öğretim üyelerince özleştirmeye, Türkçe terimlere karşı, 1946-1982 arasında, ayırımında olunamayandış-güdümlü çok sert bir dirençle karşılaşılmasıdır.

Kimi terim çevirisine, *prosody* > *bürün*[1975]), *handout* > *izlek*(1991) gibi ben de bulaştım. Başka alanlarda yapılan terimler üzerine hiç düşünmemiştim, taa ki Ulusal-Kanal'da 22.03.2015 akşamı saat 21.00-01.00 arası *Prof. Dr. Aydın Köksal*'ın “*Ceviz Kabuğu*” (Hulki Cevizoğlu) görüşmesine konuk olmasına kadar. “**Terim-çevirisini nasıl yapılmalı**” üzerinde üç-dört yıldan beri oldukça yoğun düşündüğüm için⁷ konuya yeniden eğildim.

Alan terimleri çevirisinde en başarılı örnek sayın Köksal olmuş; 1966 yılından başlayarak 1980'e kadar türettiği: *ağ*, *bilgi-işlem*, *bilgisayar*, *bilişim*, *çıkıtı*, *iletişim*, *yazılım*, ... gibi çok sayıda çeviri terim benimsenip tutunmuş, 1970'li yıllardan başlayarak o katkılar büyük sevinçle karşılanmıştır. Bilişim alanında çalışanlar değişimi zamanında yakalayarak Türkçeye, alan-İçi olsun, alan-dışı olsun çok önemli katkı sağlamışlardır.

Sayın Köksal, *üretilen terimlerin bilişim alanında yoğun biçimde kullanıldığını* söyledi. Terimlerin anlam-işlev denkliği aranarak, çoğunda (*yabancıdil* > *Türkçe*) işlem denkliği de uygulanarak yapıldığı görülüyor. Taban-işlem-anlam aktarımı ile “*binary* > *ikil*” gibi anlaşılır karşılıklar üretilmiş. Bilebilmem olanaksız ama, benimsenmeyen karşılıklar, örneğin yan-anlamlı “*tele-vision/ TV*” sözcüğünün **düz çeviri** ile, yalnızca sözlüksel bileşen eşleyerek “**uz-göreç*” diye çevrilmesi türünden olsa gerek. Öyle birimlerin benimsenme olasılığı, çok düşüktür, başarı raslantısaldır.

Bilişim alanında alımlı terim-biçimleme, en uygun Türkçe birimin seçimi, genç bilişimci Köksal'ın *Fr.*, *İng.*, *Alm.*, ... karşılıklara birlikte bakmasıyla sağlanmış görünüyor. Nitekim, 1970-2000 arasında her yabancıdil *edebiyat*, *öğretmenlik*, *çeviri* bölümü, alan terimlerini Türkçeye kendi alan yabancıdilinden (*Alm.*, *Fr.*, *İng.*), öteki yabancıdil bölümleriyle işbirliği yapmadan çevirdiği için, o bölümler geçmişte Türkçe ile alanlararası ortak-iletişim kuramamış, çeviri yapmalarına karşın, tutarlı bir işlemlemenin ayırımına varamamışlardır. Nitekim “*Dilbilim Terimleri Sözlüğü*” (BÜ y., 2011) yazılırken, İngilizce örnek alınmış, TDK'nun yayınladığı terim sözlüklerine⁸, özellikle de Köksal'ın “*Bilişim Terimleri Sözlüğü*”ne (TDK y., 1980) yeniden bakılmamış gibi.

2. Alan-dışı terim çevrisi.

Köksal'ın “*Bilişim Terimleri Sözlüğü*”nü (TDK, 1980) yeniden okudum. Eşleyerek çok iyi çevirdiği karşılıklar dışında başarısı: *çok yabancıdil bilmesine*, *bilişim alanı sözlüğünü zamanında çevirmesine*, *bütün terimleri birlikte çevirmesine*, *alan çalışanlarıyla yakın işbirliğine*, *o günkü heyecanla TDK'ndan aldığı destekle sağlanmış*. Öteki terimleri bugün çevirse, çok zor benimsenirdi. Çünkü başvuracağı tekil çeviri işlemi artık pek işe yaramayacaktı. “*Ben öneriyorum, beğenenler kullansın*” yaklaşımına 1930'lu yıllarda uzman yokluğundan, geçici bir ilke olarak başvurulmuştu, o beklenti artık geçersizdir; kimse denememeli, Türkçenin yapısını doğru-dürüst öğrenerek hemen tutunacak alımlı çeviriler yapmalıdır.

Köksal'ın çevirilerinde anlam yanında işlemsel denklik de gözetilmiş: *assembler* > **çevirici**, *convert* > **çevir**, *translate* > **çevir** // *breakdown* > **aksaklık**, *remedial maintenance* > **aksaklık giderici bakım**, *down time* > **aksaklık süresi** > // *reproducer* > **çoğaltıcı**, *duplicate* > **çoğaltmak** // *computer* > **bilgisayar**, *computer network* > **bilişim ağı**, *information system* > **bilişim dizgesi** ...”. Geriye kalan

Bilişim terimleri (1950-), o zaman yetersiz bir İngilizce kullanım ortamı bulunan Türkiye'ye, çok kısa sayılabilecek bir aralıkla (1965-) aktarılmış. O terimler, genellikle sıradan bir eşlemeyle, açıklama ağırlıklı bir birimleme yapılarak, ama sözcüksel soyutlamadan kaçılarak Türkçeye çevrilmiş. Böyle bir açıklama, yalnızca durum belirleyici olarak algılanmalı, doğru zamanda verimli bir üretimiküçümseyici olarak yorumlanmamalıdır.

Prof. Dr. Aydın Köksal'ın 22.03.2015 akşamı verdiği yeni örneklerden bir bölümü düz-çeviri idi. O işlemi, 1975'teki doktora tezinin (HÜ y.) 2012 baskısına eklediği (s. 301) kendi-alanı-dışı yeni terim çevirilerinde de kullanmış. Köksal'ın önerdiği: *allomorph* > *başkabiçim, *allophone* > *başkases, *morphophonemic* > *sesbiçimsel (burada konumlama yanlış da var), ... eşleyerek düzçeviri, ve yanlış. "Sesbilim" Köksal içinalan-dışı kalır, üstelik daha önce Sesbilim üzerine yayınlarada bakmadığı anlaşılıyor. Prof. Dr. Vardar da, "Söylem" terimlerini çevirirken yanılmıştı: "locutionary act" için "söyleme edimi" yerine "düz söz", "illocutionary act" için "etkisel edim" yerine "edimsöz", "perlocutionary act" için "etkisel edim" yerine "etkisöz" demişti. Oysa, ortada ayrı ayrı üç söz yoktur, tek bir söz vardır; sözletişimde her söze o üç edim de birden yüklenir; o üç edimi her söz içerir. Prof. Dr. Talât Tekin de 1980'li yıllarda "linguistics" için (dil bil- >) "dilbilim" yerine "dil bilimi" diye tutturmuş, böylece "linguistics > dilbilim" ile "linguistic science > dil bilimi" ayrımını görememişti; çünkü, Türk Dil Kurumu yerine 1983 başında açılan AKDTYK-TDK dairesinin uzmanları gibi o da "sözlük" ile "sözdizimi"ni birbirinden ayırıyordu.

Terimlerin alımlı ve benimsenebilir çevirisi çok zordur. Bir bilim adamı ancak kendi alanının terimlerini çevirebilir. Alan-terimleri çevirisine bütünsel ve dizgesel yaklaşılmalı. Sakın ola, (tek öge anlamları eşleyerek toplam anlamı yükleme sanısı =) "düzçeviri" yapılmamalı! Kendi anlatım başarısızlığınızı da, neolur, Türkçeye yüklemeyin! Öyle bir tutum bilim adamlığı ile asla bağdaşmaz.

¹ İngiltere'nin (1883-1907) Mısır orta elçisi Lord Cromer, "Biz Mısır'ı yönetmeyiz, Mısır'ı yönetenleri yönetiriz" der (E. Said 1993: 302). Daha sonra, (İnalçık'a göre, Osmanlı Devletinde 1850'den sonra) o yönetim biçimi değişip yöneticilerin yönetimine dönüşür. Örneğin İngilizlerle Reşit Paşa, Almanlarla Enver Paşa ilişkisi, Kurtuluş savaşı öncesinde İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Mustafa Sabri (Zileli, Aydınlık 05.09.13/4). Ondokuzuncu yüzyılda "Şark"a İngiltere ile Fransa kâh uzlaşarak, kâh çatışarak egemen olmuştur.

² "Köy Enstitüsü" adı 1953 yılına kadar korunursa da eğitim-öğretim "köy öğretmen okulu" biçimine sokulur. 1953 yılından sonra da 12 Mart 1971'den sonra "öğretmen lisesi"ne dönüşür. 2014'den sonra ise "öğretmen liseleri" de kapatılarak eğitimin başlangıcı 18'e, üniversite yaşına kaydırılır.

³ Dağlarcanın yazdığına göre, meğer TDK daha 1960 darbesinden sonra kapatılmak istenmiş ama vazgeçilmiş. 12 Mart sonrasında ise genelkurmay başkanı SS'ın "Toplumsal uyanış, ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir" gibi bir demec verdiğini gazetelerden okumuştuk. HÜ öğretim dili Türkçe iken bir gecede İngilizceye dönüştürülmüş (Aydın Köksal, "Çeviz Kabuğu" 22.03.2015).

⁴ Ilımlı İslam devleti fikri soğuk savaştan sonra ABD'nin ve AB'nin gündemine "resmi bir politika olarak" yerleşmeğe başladı. ..." (Manisalı, 2005). Öyle bir güç ne Halkevi (1931-1951), ne Köy Enstitüsü (1936-1940-1953), ve Türk Dil Kurumu (1932-1982) dinler. Nitekim, bugüne uzanan o süreçte o aydınlanma kurumları işbirlikçilere birer birer kapattırıldı.

⁵ "Amper" gibi, özel adlara koşulan ayrımlar bunun dışındadır.

⁶ "Bellek" sözcüğünün ilk kullanımını ararken, neredeyse bütün sözlüklere baktım. Çalışmaları çok eksik kaldığını üzümlere belirtmeliyim. TDK'nun özverili çalışmalarına karşın, 1950 sonrası karşıdevrimci engellemelerin Türkçeye verdiği zarar hayal edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır.

⁷ Bk. Demircan, Ö.: *Terim çevirisi: bilimsel bakış, sözlüksel bakış*, Afrodisyas Sanat, Mayıs-Haziran 2012, s. 19-20. // *Terim çevirisiyle Türkçe terimbozum*, ÇTD Mayıs 2013, 196-199. // *Terim yapımı, terim çevirisi*, 27. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Hacettepe Üniversitesi (Hz. Prof Dr. Nalan Büyükkantarcıoğlu vd): 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi y. 2014, s. 12-24. // "TERİMLER: Bilimsel alanlar ve soyadları". Öğretmen Dünyası, Kasım 2013, s. 28.

⁸ Bk. Demircan Ö.; Erözden A. : "Türkçe Sözlükler Kaynakçası", Dilbilim Araşt. 1994, s. 323-357.

İÇ VE DIŞ OLAYLAR_II

M.Okan Baba

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, dış ilişkileri geliştirmek amacıyla Moskova'ya bir kurul göndermeye karar verir. Çünkü Meclis kurulduktan sonra hiçbir ulus onu onaylamamıştı. Fakat Rus devrimcileri Anadolu'daki Mustafa Kemal'in yaptığı hareketi yakından izliyordu. Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sırasında Rus devrimcileri ile bağlantı kurmak için Halil Paşayı resmi olmayan görüşmeleri yapmak için görevlendirmişti. O zaman az da olsa yardım gelmişti. Hükümetin kararı üzerine Hariciye Vekili Bekir Sami Bey Başkanlığında İktisat Vekili Yusuf Kemal Bey ve bir uzmanlar kadrosundan oluşan bir kurul 11 Mayıs 1920'de Moskova'ya gönderildi. Bu kurulun görevi Rus devrimcileri ile bağlantı kurmak ve yardım istemektir. Mustafa Kemal Lenin'e özel bir mesaj gönderdi. Kurul 29 Temmuz 1920'de Moskova'ya ulaştı. Önce Dışleri Sekreteri Çiçerin bunları kabul etti görüştüler Bir süre sonra Lenin ile görüştüler. Mustafa Kemal'in mesajını verdiler. Bu mesajda Mustafa Kemal emperyalistlerle savaşabilmek için yardıma gereksinimi olduğunu bildiriyordu. Görüşmeler sonunda özetle şöyle bir metin üzerinde anlaştılar.

“Misakı Milli sınırlarını tanıdıklarını, millet meclisinin emperyalist hükümetlere karşı girişilen askeri hareket bizim çabalarımız birleştirilmesi yolunda alınan kararlar kabul ettiklerini, diplomatik ilişkilerin ve karşılıklı, konsoloslukların kurulmasını istiyorlardı. Tehcire gönderilen Ermenileri yerlerine dönmelerini, Ermenistan ve İran'la olan sınırların belirlenmesi için Türkiye'de bulunan Ermenilerin, Kürtlerin, Lazların bulunduğu yerlerde ve Batum'da

(8)

referandum yapılmasını istiyorlardı”. 24 Ağustos 1920’de bu metin parafe edildi.

Mustafa Kemal bu ilkeleri kabul ediyordu. Fakat sınırların tayini ve referandumu kabul etmiyordu. Bunun için Mustafa Kemal karşı bir öneri sundu. Ermenilerin Türk topraklarından geri çekilmesi için yapılacak harekate karşılık Rusya’nın Azerbaycan üzerindeki haklarını tanıyacağını bildirdi. Rusya bu öneriyi kabul etti. Çünkü İngilizler Karadeniz’in doğusunda bir Çerkez devleti kurmak istiyordu. İzmir’de bir Çerkez Kongresi düzenlediler. Ancak bu kongre Milli Kurtuluşu destekleme yönünde karar alınca İngilizlerin bu planı tutmadı. Fakat Rusya ile Türkiye arasında askeri bir kuvvet yerleştirdiler. Ruslar bu bölgeyi Türkiye ile kapatmayı düşünüyordu. Mustafa Kemal’in önerisini kabul edince sınır komşusu oldular.

Ermeniler Mondros Mütarekesine, Sevr anlaşması, Wilson prensiplerine dayanarak bulundukları bölgelerde Türklere saldırıyor, insanları öldürüyorlardı. Türkiye Büyük Millet Meclisi. 9 Haziran 1920’de bu bölgelerde Seferberlik ilan etti .Kazım Karabekir Paşayı Doğu Cephesi komutanlığına atadı. Ermeniler, Türk topraklarına yürümeye başladı.7 Temmuz 1920’da Ermenilere birültimatom verildi.Fakat Ermeniler harekatı durdurmayınca 28 Ekim 1920Kazım Karabekir Kars üzerinden harekate başladı. Karsı işgal etti.Sonra Gümrü’yü aldı. Ermeniler barış teklifi yaptılar,23 Aralık 1920’de Gümrü Anlaşması yapıldı. Bu anlaşma Türkiye Büyük Millet Meclisinin yaptığı ilk anlaşmadır.1877’de doğuda kaybedilen topraklar geri alındı. Fakat bu dönemde Komünizm bir moda halinde yaygınlaştıYeşilordu ve bazı gruplar bu akıma kapıldı .Bu yüzden Mustafa Kemal bir komünist partisi kurulmasına izin verdi.Ancak bazı guruplar Türkiye’yi Sovyet enternasyonuna bağlama için bağlamak irişinde bulununca gerekli önlem almıştır.

+++

(9)

Enver Paşa Mondros anlaşmasından sonra Türkiye’den kaçıyordu. Bir süre Avrupa’da dolaştıktan sonra Moskova’ya geçti. Rus devrimcileri ile ilişki kurdu. Rusya Baku’da ‘Şark Milletleri Kongresi ’ düzenliyordu. Bu kongreye katılıp bir rol üstlenmek istiyordu. Fakat Ruslar bunu pekiyi karşılamadılar. Enver Paşa Türkiye’den kaçan Cemal Paşa ile buluştular. Bunlar kendilerini Türkiye temsilcisi olarak tanıttılar. .Bu günlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Moskova’yla ilişki kurmak için Rusya’ya bir kurul göndermişti. Mustafa Kemal bunların Türkiye’yi temsil etmediklerini bildirdi. Fakat Enver Paşanın amacı Türkiye ye geçip Mustafa Kemali devirip yerine geçmekti Cemal Paşa’nın amacı Hindistan’a doğru bir sefer düzenlemektir. Cemal Paşayı burada bir Ermeni komitacısı öldürdü. Enver paşa Rusya’da Müslüman Türklerden iki kolordu kuruyordu. Ruslar, Enver Paşanın niyetini bildiği için kimin iktidar olacağını görmek istiyorlardı. Hangi taraf başarılı olursa onun yanında olacaklardı. Enver paşa bir yandan Ruslarla Türkiye arasındaki sorunları çözdüğünü yayıyor, bir yandan da Kendisinden Küçük amcası aracılığı ile eski İttihatçıları bir yayın evi etrafında topluyorlardı. Bunlar birleşerek İtilaf Partisi diye bir parti kurdular. Enver Paşa Mustafa Kemal’e Mektup yazarak Türkiye’ye gelmek istediği bildirdi. Mustafa Kemal durumun uygun olmadığını yanıtını verdi. Ancak Enver Paşa son mektubunda “İstesene de istemesene de geleceğim ”der. Baharda Anadolu’ya geçmek için Rusların askeri yardım yapıp yapmayacaklarını anlamak için Halil Paşandan araştırmasını istedi. Fakat olumlu yanıt alamadı. Ruslarla arası açılan Enver Paşa, Kızıl Ordu ile savaşa tutuştu. Savaşta bir kurşunla düşman tarafından öldürüldü.

++++

Saray çevresi Milli kuvvetlerin Yunanlılara yenilmesinden yararlanarak Ankara yönetimi içten çökertmek istiyordu. Bunun için Dâhiliye Nazırı Ahmet İzzet, Bahriye Nazırı Salih Paşayı görevlendirdiler. Ahmet İzzet paşa bu konuda bir çalışma yaptı. Topladığı bazı bilgileri bir görevli ile Mustafa Kemal Paşaya gönderdi. Bu notlar arasında şöyle bir bilgi vardı “Osmanlı egemenliği altında İzmir’de Yunanlılara özerk bir yönetim kurulması” öneriliyordu. Bunun yapılacak barışın (Sevr Anlaşması) bir an önce yapılmasına yardımcı olacağını, Ankara ile İstanbul’un birlik olduğunu gösterip bu yolla Ankara’yı kendilerine bağlamayı düşünüyorlardı. Ayrıca kesilen Telgraf tellerinin onarılacağı bildiriliyordu. Mustafa Kemal paşa bunun bir sızma hareketi olabileceğini düşünerek, bu iş için gelen olursa tutuklanmasını emretti.

Mustafa Kemal Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin durumunu anlatan bir yanıt verdi. Fakat buna Ahmet İzzet Paşa ve Salih paşa ikna olmadı. Karşılıklı görüşmeden sonra Mustafa Kemal Paşa ile Bilecik'te 5 Aralık 1920'de buluşmaya karar verildi. Buluşmada Mustafa Kemal İstanbul'dan gelenlere **'kendini şöyle tanıttı:**

" Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal" Sonra "İstanbul'da bir hükümetin varlığını tanımadığını, bu nedenle böyle bir hükümetin temsilcileri ile konuşamayacağını" bildirdi. Bunun üzerine resmi bir görüşme olmadan konuşma yapılması uygun görüldü. Konuşmalardan İstanbul'dan gelen kurulun Ankara'da olanlardan yeteri kadar bilgileri olmadığını anlayan Mustafa Kemal Paşa, onları Ankara'ya götürdü. Bu kurul Ankara'da konuk olarak bir buçuk ay kaldılar. Bu dönemde Çerkez Ethem sorunu çözüldü. Birinci İnönü zaferi kazanıldı. İstanbul'un isteği ve kendi istekleri ile İstanbul'a gitmelerine izin verildi. Ancak İstanbul'da görev almayacaklarına söz vermeleri istendi. Görev almayacaklarına söz verdiler. Fakat bunlar sözlerinde durmadılar

[Mustafa Kemal Paşanın Nutuk'ta üzerinde durduğu konulardan biri Çerkez Ethem'dir. Çerkez Ethem, Bandırma'da küçük bir çiftlik sahibinin oğludur. Astsubay Okulundan mezundur. Çerkez Ethem'in iki kardeşi Harbiye'den mezun subaydır. Ağabeyi Reşit Bey ile 'İslam Ülkeleri İhtilallerine' karışmış çeşitli ülkeleri dolaşmışlardır. O günlerde Kardeşleri ve önceden tanıdığı Rauf Beyin yardımı ile "Teşkilatı Mahsusa" adlı örgütte çalışmıştır. Örgütün başındaki Kuşçubaşı Eşrefin etkisinde kaldı .Bu yıllara çevresinde topladığı insanlarla bir topluluk oluşturdu. Küçük bir çete kurdu . Bir çok karanlık işlere karışır. Etem bu yolla güçlendi. Rauf(Orbay) Bey ve Kolordu Komutan vekili Bekir Sami Beyin yönlendirmesiyle Milli Mücadeleye katıldı. Kardeşleri, Mustafa Kemal'in arkadaşları tarafından kurulan "Yeşil Ordu"da çalışmaya başladılar. Ethem de zamanla bu örgüte katıldı. Çerkez Ethem Milli Mücadeleye girdikten sonra Ayvalık'ta Yunanlılarla savaşan Albay Ali Bey (Çetinkaya) ya bağlandı..Fakat Çerkez Ethem ve arkadaşları (3 Mayıs 1919)da Salihli'ye geçtiler. Burada düşmanla savaşmaya başladılar .Savaşı bahane ederek Eski İzmir Valisi Rahmi Beyin oğlunu dağa kaldırır.Ondan 50.000lira fideye aldıktan sonra oğlunu teslim eder.

İç İsyanlar döneminde Milli Ordu yanında önemli görevler yapar .İstanbul

Hükümetinin Mili güçleri dağıtmak için görevlendirdiği Aznavuru yener. Sakarya, Kirmasti, Bandırma, Gönen, Manyas İsyanlarını da bastırır. Millî bir kahraman olarak ünlenir. O bu başarısından dolayı kendini Komutanlardan, Mustafa Kemal Paşadan Meclis ve Hükümetten üstün görür. Yozgat İsyanını bastırmak için görevlendirilir. Ankara'ya gelir, ulusal bir kahraman gibi karşılanır. Fakat Ethem Fevzi Paşa(Çakmak) Genel Kurmay Başkanı Albay İsmet Beyi, Mustafa Kemal Paşayı ağır sözlerle eleştirir. Mustafa Kemal ve arkadaşları bu eleştirileri sabırla karşılar. Mustafa Kemal Paşa "Yozgat'taki isyan durumu ne olursa olsun, isyanın bastırılması sizin himmetinize kalmıştır. Bu sorumluluğu üzerinize aldığınıza göre her zaman olduğu gibi beş on günde bastıracağından eminim." der. Çerkez Ethem oldukça tehlikeli isyanı bastırır. Mustafa Kemal Paşa bir kutlama telgrafı gönderir Çerkez Ethem Yozgat İsyanından sonra Ankara Valisi ve Yozgat Kaymakamını sorumlu tutar. Onları kardeşi Tefik Beyin başkanlığında kurduğu Divanı Harpte yargılar, idama mahkum eder. Durumu Hükümete bildirir. Mustafa Kemal buna izin vermez. Çünkü Ankara Valisi Yahya Galip Bey Mustafa Kemal yanlısı bir validir.

Genel kurmay başkanı Albay İsmet Beyi Batı epesi Komutanlığı ile görevlendirir.. Albay İsmet Bey, bütün kuvayı mlliyecilerin düzenli orduya katılmasını ister. Ethem'in kuvetlerinin de diğer kuvetler gibi düzenli orduya bağlayıp disipline etmek ister. Etem ve kardeşleri düzenli orduya karşıdırlar Tefik Bey gizli olarak karacahisar'da kendilerine bağlı "karakeçili" birliğini kurar. Bu durumu Cephe komutanına bildirmez Cephe Komutanlığına yanlış bilgiler verir. Cephe komutanlığı 7Kaımda 1920'durumu öğrenir. Cephe Komutanı Albay İsmet Bey birliğin hazır olmasını teftişe geleceğini bildirir. Fakat Tefik bey buna karşı çıkar. Bulundukları yerlerde karışıklıklar çıkarırlar. 20 kasım 1920 Tariinde Tefik bey bir rapor yazar. Bu raporda verilen bilgilerin yanlış olduğu anlaşılır Bunun üzerine Cepe Komutanılığı şu bildiri yayınlar.

"Savaş bunalımı sırasında kızgınlıkların etksi ile zorbaca önlemler almak kesin olarak önlenmelidir hayınlığı ne derece gerçek olursa olsun hiçbir köy kesinlikle yakılmayacak, halktan içbir kimse hiçbir müfreze tarafından hiçbir

suçtan dolayı asılmayacaktır. Casusluktan ve başka hayınlılıkları anlaşılmış

insanların gözlem altında istiklal Mahkemeleri gönderilmesi gerekir "Tefik Bey bu bildiriye itiraz eder. Bundan sonra Etem ve kardeşleri hükümete ve Cephe komutanlığına bir isyan hazırlamak için ordu ve hükümet aleyhinde çeşitli dedi kodu çıkarırlar. Ethem o kadar ileri gider ki Bu sırada hasta yatağında

yatan Mustafa Kemal'in odasına teklifsizce girdi. Mustafa Kemal sakin sakin yatağın altındaki tabancayı çıkardı. Etem'in de eli kakmalı tabancası üzerinde idi. Adamları da silahları ile merdivenleri kapıları tutmuştu. Mustafa Kemal'in yaverlerinden biri koşarak dışarı çıktı. Dışarıda ki birlik komutanı hakkı Beye binayı kuşatmasını gerekirse Etem'in adamlarına ateş açılmasını bildirdi. Etem İsmet Bey'in görevden alınmasını istiyordu. Mustafa Kemal bu isteği sakince reddetti. O sırada dışardaki askeri birliklerini silahlarının doldur boşat şakırtısı üzerine aşağıdan Çerkezce seslendi."Durum telikeli vazgeçelim bu işten" dedi Etem hatır sormak için uğradım diyerek çıkıp gitti. Bu olaydan sonra Mustafa Kemal Topal Osman ve adamlarını getirterek Muhafız alayını kurar.

Mustafa Kemal, Çerkez Etem'in elindeki kuvveti bildiği için ortamı yatıştırmak, Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Beyle Tevfik Bey'in arasındaki sorunları çözmek için, Çerkez Etemle kardeşlerinin İsmet Beyle yüzyüze görüştürmeyi uygun bulur. Etem Bey'in Kardeşi Resit Bey, Kazım paşa (Özalp) Celal Bey (Bayar) Kılıç Ali Bey, Eyüp Sabri Bey, Hakkı Behiç Bey ile Hacı Şükrü Bey ile Eskişehir'e gitmeye karar verdi. 3 Aralık 1920' özel bir trenle yola çıktılar, 5 Aralıkta eski şehire vardılar. Fakat İsmet Bey bilecikte olduğu için oraya gitmeye karar verdiler. Gelenler kahve altı yapmak için trenden indiler. Kahvealtı'yı yaptıktan sonra trene binip hazır olduklarını bildirdiler. Fakat Çerkez Etem'in gelmediği görüldü. Bunun üzerine İsmet Beyi Eskişere çağırdılar. İsmet Paşa gelince akşam karşılıklı görüşme yapacaktı. Kardeşleri Etem'in hasta olduğunu gelebileceğini söylediler Mustafa Kemal Reşit Beye Etem'i sorunca Reşit Bey "Etem Bey bu dakikada kuvvetlerinin başındadır."yanıtını verdi.

Etem ve kardeşleri Kütahya ve çevresine gittiler, orada Demirci Mehmet Efeye ve diğer tanıdıklarına haber gönderdiler. Kendilerine yeniden asker toplamaya başladılar. Ordudaki askerleri Cephe komutanına ve hükümete karşı kıskırttılar. Bulundukları yerde devlet memurlarına saldırıyorlardı. Karışıklık çıkarmayı sürdürüyorlardı Mustafa Kemal Cephe Komutanına Etem ve adamlarının üzerine asker göndermesi için emir verdi. İsmet Bey elindeki düzenli birliklerle bunların üzerine gönderdi. Etem ve kardeşleri, orduya karşı gelmeye başladı. Fakat Etem ve kardeşleri yenildi. Yunanlılara sığındı. Bu arada Demirci Mehmet Efeye işe katışınca asker önlem alınca kaçtı. Böylece kuvayı milliyet içinde çalışıp, yolsuzluklara karışanlar ortadan kalktı.

(14)

PUL

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Dil Derneği (Özel 2018), Redhouse (1999), Şemsettin Sami (Fraşerî 2010), tarama dergisi (1934), Tuğlacı (1971), TDK'nin Türkçe sözlüğünün ilk 7 basısının (Ağakay 1945, 1966, 1974, 1983) Türkçe dışında bir kökene bağlamadıkları pul sözü TDK'nin Türkçe sözlüğünün Eren başkanlığındaki bir kurulca gözden geçirilen 8. basısından (Ağakay 1988) başlayarak Farsça bir alıntı olarak gösterilmektedir. Räsänen'e (1969) göre sözcüğün kökeni Bizans Rumcası "pholla", "phollis" sözlerine dayanmaktadır. Bu görüşe göre sözcük Farsçaya geçerek pul biçimini almış, oradan da Türkçeye geçmiştir. Webster'e (1993) göreyse Türkçede pul biçimini aldıktan sonra Farsçaya geçmiştir. Yine Webster'e göre Rumcası Latince "follis"ten bozmadır. Keresteciyan'a (1912) göre kökü Yunanca "obolos" ya da "boulla"ya dayanmaktadır. Keresteciyan'dan önce 19. yy'de Ahmet Vefik Paşa (2000), sözcüğün "obolos"unArapçalaşmış biçimi olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüşün yanıtını Şemsettin Sami (Fraşerî 2010) "Arapça "füls"ün mehazı olan "obolos"tan olması ba'iddir (uzak bir olasılıktır)" biçiminde vermiştir. Nişanyan'a (2018) göre Yunancadan Farsçaya Aramice "pôlus" üzerinden geçmiştir. Sözcüğü 1967'de Anadolu Türkçesindeki Farsça alıntılar arasında göstermeyen Tietze 2018'de yayımlanan sözlüğünde Farsça bir alıntı olarak göstermiş, Farsçasının kökeni konusunda bilgi vermemiştir. Belin'e (1863-1865) göre Moğolcadır. Belin'in anlatımından değersiz bir yarmak olan pulun Altınordu'da yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Verilen örneklerden sözcüğün Çağataycada yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eski Kıpçak örülerinde pul biçiminin yanı sıra "bul" biçimi de görülmektedir (Toparlı 2003).

Bul biçiminin, Atalay'ın Divan'da "bül", Clauson'un (1972) ise "bol" biçiminde okuduğu sözle birleştirilebileceği kanısındayız. Hem ad, hem nitem olarak kullanıldığı anlaşılan bu sözün doğru söylenişi bul olabilir. Nitekim Clauson söylenişinin belirsiz (vocalizationuncertain) olduğunu yazmıştır. Bu söz Atalay'a göre eskimiş nesne (Div), Clauson'a göre eskiyerek bozulmuş nesne (anythingthat has deterioratedwithage) anlamındadır. "Bol at" ise ayaklarında aklık bulunan at anlamındadır. Kaşgarlı Mahmut bu sözle Arapça "baliya" arasındaki yakınlığı dile getirmiştir. Clauson benzerliğin düşeceli olduğu kanısındadır. Pul sözü bugün de Kazak Türkçesinde "bul" biçiminde kullanılmaktadır (Kenesbayoğlu 1984, Räsänen 1969). Kazak Türkçesinde bozul-, düş- anlamlarına gelen "bülün-" (Kenesbayoğlu 1984), "bülün-"(Räsänen

(15)

1969,Tar D 1934) eylem gövdeleriyle Radloff’ça Baraba Türkçesinden düş-anlamında derlenen “pül-“ (Tar D 1934) eylem kökü de bu sözle birleştirilebilir. Bul, Moğolcada suya düşen bir şeyin sesini tanımlayan yansıma “pol” (Lessing 2003) ya da suya çarpma sesini tanımlayan “pül” (Lessing 2003) sözünün baskısıyla, Çağataycada pula dönüşmüş olabilir. Düşme, çarpma bildiren bu Moğolca yansımalar, Divan’daki bul ile Baraba Türkçesindeki pül- eylem kökünü oluşturan bülün, bunların belgelenmemiş Türkçe eşdeğerleri olduklarını düşündürüyor. Bulun türevi olduğu anlaşılan “buldur buldur” (Div) ikilemesinin yapısındaki buldur sözü günümüze “paldır küldür” (Zülfikar 2018) ikilemesinin yapısında paldır biçiminde gelmiştir. Bu ikilemenin küldür bileşeni Divan’da karşımıza gürülde- anlamındaki “küldre-“ eylem gövdesi biçiminde çıkmaktadır. Clauson’a (1972) göre bu gövdede “küldre” sözü saklıdır. Bu söz günümüze “güldür güldür” (Zülfikar 2018) ikilemesi biçiminde de gelmiştir. Kısacası pul sözünün kökeninin düşüklük bildiren bir yansıma olan Orta Türkçe bula dayandığı kanısındayız.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. TDK. İstanbul, 1945.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 4. bası. TDK. Ankara, 1966.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 6. bası. TDK. Ankara, 1974.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 7. bası. TDK. Ankara, 1983.

Ağakay MA. Türkçe sözlük 8. bası. TDK. Ankara, 1988.

Belin FA. Essai sur l’histoire économique de la Turquie. JournalAsiatique 1863; 6(III): 416-489; 1864; 6(IV): 242-296, 301-390, 477-530; 1865; 6(V): 127-167.

Belin FA. Gümüş paranın ufaklığının ufaklığı; pul. Osmanlı imparatorluğunun iktisadî tarihi. Çev. Ceylan O. Gündoğan. İstanbul, 1999, s. 133-137.

Clauson G. An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish. University Press. Oxford, 1972.

Divanülûgat-it Türk dizini. TDK. Ankara, 1972.

Fraşerî ŞS. Kamus-ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.

Kenesbayoğlu K, Ahmedoğlu FŞ, Bolganbayoğlu E, Canuzakoğlu T, Çerkeş G, Cubanoğlu E, İmambayoğlu A, Mahmudoğlu A, Musaldayoğlu E, Nurgaziyma D, Tacimuratoğlu A. Kazak Türkçesi sözlüğü. Türk Dünyası Araştırmaları Haziran 1984; 30: 1-328.

(16)

Keresteciyan B. Dictionnaireetymologique de la Turque. Stephan Austin andSons Ltd. Londres, 1912.

Lessing FD. Moğolca-Türkçe sözlük. Çev. Karaağaç G. TDK. Ankara, 2003.

Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.

Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.

Räsänen M. VersuchEinesetymologischenWörterbuchs der Türksprachen. LexicaSocietatisFenno-Ugricae. Helsinki, 1969.

Türkçe/Osmanlıca- İngilizce Redhouse sözlüğü. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.

Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi. TDTC. İstanbul, 1934.

Tietze A. Persianloanwords in AnatolianTurkish. Oriens1967; XX: 125-168.

Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lughatı. Altıncı cilt. TÜBA. Ankara, 2018.

Toparlı R, Vural H, Karaatlı R. Kıpçak Türkçesi sözlüğü. TDK. Ankara, 2003.

Tuğlacı P. Okyanus 20. yy ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.

Ahmet Vefik Paşa. Lehce-i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000.

Webster'sthirdnewinternationaldictionary of theEnglish languageunabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

Zülfikar H. Türkçede ses yansımalı kelimeler. TDK. Ankara, 2018.

MUKADDİME’NİN TARİH FELSEFESİNİN GELİŞİM SÜRECİNDEKİ YERİ

NURAY GÖK AKSAMAZ

GİRİŞ

14. yy. Kuzey Afrika’sının İslam düşünürü İbn Haldûn(1332-1406) günümüzeulaşan “Mukaddime”, “Kitâbu’l-İber”, “et-Tâ’rîf” ve “Şifâu’s-Sâil”adlı yapıtlarıve düşünceleriyle19. yüzyıldan beri hem İslam hem de Batı dünyasında değerlendirilip tartışılmaktadır. “Onun düşüncelerini kendi bağlamı içinde değerlendirerek modern kaygılar için kullanmak, modern düşünce içinde yer almasını sağlayacaktır”(Fromherz,2018:268).

İbn Haldûn, Kitabü’l İber’in girişi Mukaddime’yi 1377’de tamamlar.Ona göre “Hakiki tarih, tarihin bätını (gizli) yüzüdür...Vakalarınhakikatini ve mahiyetini araştırmak, hadiselerin illetini bulmaktır. Esas ve asıl hikmet işte budur”(Uludağ,M-I, 2005:78). İbn Haldûn’unyeni ilminin temeli felsefî ilkelere dayanır. Çabası tarihi felsefî ilimlerden biri olarak kabul ettirmektir. Düşüncesinin felsefî temelinin Grek ve İslam felsefesinde saklı olduğunu söylemek yeterli olmasa da doğru yönde bir adımdır (Mahdi,2022:9). Mukaddime, insanın ve umranın doğasını, beşerî (insana değgin) kültürün kökenini, ilkel ve gelişmiş kültürü, devleti, kentleri,ekonomik yaşamı, ilimlerikonu edinir.

İbn Haldun’un Mukaddime’sinin tarihi felsefe açısından mı, yoksa daha çok günümüzde “sosyal bilimler” adıyla anılan bilimler grubu temelinde mi ele aldığı tartışılan bir konudur.

TARİH-UMRAN İLMİ İLİŞKİSİ, YENİ (B)İLİM, TARİH FELSEFESİ

Mukaddime’deki Kavramlar

Umran: İbn Haldûn, “umran”sözcüğünü genellikle “uygarlık (medeniyet)” anlamında kullanır,“umran tarihin temel konusudur”. “Dünyadaki umranın doğası” ifadesinde,umranı “yeryüzünde insantopluluklarının kurduğu veya kurabileceği uygarlıkların tümünü içerecek

biçimde” kullanır. Umran kavramının “uygarlığın ortaya çıkmasını hazırlayan toplumsal örgütlenme” anlamında da kullanımı vardır.

Umran ilmi:Tarihi anlamak, yazmak, değerlendirmek için olayların temelinde yer alan ilkelerin ispat edici bilgisini de hedefleyen bağımsız, akılcı (rasyonel), felsefi bir disiplinolarak uygarlık ilmidir.Mukaddime’deİbn Haldûn uygarlığı insan ve toplumun doğasını ve yasalarını keşfetmek üzere nedenleri, tarihle ilişkisi, konusu, ilkeleri, yöntemi ve hedefleriyle temellendirilmiştir. Beş sorun üzerinden doğası ve nedenleri araştırılmıştır.Konu bakımından tarihten öncedir, tarihi olaylar doğanın ve nedenlerin ürünüdür. Tarihin araştırdığı dışsal olaylar üzerinde düşünür, onları açıklarken tarihin içsel yönünü geliştirir.

Bedevi umran: Geçimlerini tarımdan, hayvancılıktan ilkel biçimlerde sağlayan kırsaldaki toplulukların uygarlıkları.

Hadarî umran:Kentlerdeki toplulukların uygarlıkları.

Asabiye:Mülkle birlikte umranı ve onun diğer öğelerini ortaya çıkaran temel itici güç.

Asabiyet:Mülkü kurma ve devleti yapılandırmada önemli rol oynayan bağ, dayanışma.

(İbn Haldûn’a göre “Asabiye tarihin özü, umran ise maddesidir.Asabiyetsayesinde umran vardır, yitirilmesiyle geriler.”)

Nesep asabiyeti:Soya bağlı dayanışma.

Sebep asabiyeti: Gerekçeye bağlı dayanışma.

“İster nesep, isterse sebep asabiyeti olsun, bütün asabiyet türleri ortak işlevlere sahiptir” (Arslan,2002:237).

Mülk:İbn Haldûn“mutlak monarşi” anlamında kullanır.Tarihte“hükümrancılık ve saltanat” anlamında kullanılan “mülk” kavramı egemenlik anlamına da gelir.Mülk kavramıdevlet ve makam kavramlarıyla da örtüşür.

Siyasi mülk: Dünyevi yararları sağlama, zararları savuşturma amacıyla topluluğu akli düşüncenin gerçeğine göre yönetmek.

Hilâfet: Dünyevi ve ahiretle ilgili maslahatları gerçekleştirmek amacıyla topluluğu şer'i görüşe göre yönetmek.

Riyaset: Soy asabiyetine dayanan kabile düzeyinde bir yönetim biçimi. Önderlik anlamındada kullanılmaktadır.

Tagallüb: Savaşta zaferle egemenlik kurmak.

Rızk: Yararlanılan mallar, ürünler.

Kesb: Maddi kazanç elde etmek.

(İbn Haldûn rızk ve kesbi insanın ürettiği bir değer olarak görür.)

Tarih-Umran İlmi İlişkisi

İbn Haldûn tarihi akli, mantıki ve felsefi ilimlerin içerisinde sınıflandırır. Tarih, bir beceri, bir sanattır; görünür olayları araştırır. “Tarihin bir dış yüzü, bir de iç yüzü vardır”(Uludağ,M-I, 2005:78).Tarihsel olayların içsel doğasını ortaya koyabilmek için insanın ve toplumun doğasını anlamak gerekir. Olayların doğasını ve hedeflerini umran ilmi açıklar kitarihsel aktarımların düzeltilmesi için zorunludur (Mahdi,2022:307-315).Umran ilminin konusu toplumdur. Sorunlarıuygarlığınasıldurumlarıdır. Yöntemi ispattır. Olayların temelinde yer alan ilkelerin ispatlayıcı bilgisini ve tarihi aktarımlardaki doğruyu yanlıştan ayırmayı amaçlar.Tarihsel anlatılarda içkin hataları (Sâti el-Husri, 151:159) belirleyenİbn Haldûn’a göretarih hem şeylerin doğasını araştırmalı hem de otorite eleştirisini kullanmalıdır.Tarihçi tarihle umran ilmini sanatında birleştirmelidir(Mahdi,2022:211-225).

İbn Haldûn olanaklı-olanaksız durumlarla tarihin bir açıklamasınıbulmaya çalışırken dönemindeki toplumsal ve siyasi örgütlenmelerin biçimlerini vererek değişimigösteren bir modeli açığa çıkarmaya çalışır.Siyaset anlayışı adaleti temel alır. Mukaddime’deki siyaset felsefesiyle ilgili konular, “asabiyet kuramı” çevresindedir ki bu kurambir sistem önerir. Mukaddime’nin üçüncü bölümü, sağlam temelli ve güçlü bir devlet için gerekli koşulların arayışında olan İbn Haldûn’un devlet ve/veya siyaset felsefesi olarak yorumlanabilir (Şenol,2012:68).“Siyaset felsefesinin mevzusu etik ve hikmetin gereklerine uygun olması gereken insan hayatıdır” (Mahdi,2022:371).

Yeni (B)ilim, Tarih Felsefesi

Umran ilminin doğrudan hedefi, tarihsel aktarımların düzeltilmesi, tarih sanatının kusursuzlaştırılmasıdır. Sonuç olarak akıl aracılığıyla bilinebilen şey hakkında yargılar oluşturabilir, onu ispat edebilir. Tarih sanatının sonamacı pratik (kılıgısal) eylem ya da yapılacak olan şeylerin kusursuzlaştırılmasıdır (Mahdi,2022:311-312, Tarihin ve umran ilminin diyalektik ele alınışı yeni kültür (uygarlık) ilmidir. İbn Haldûn,uygarlıkların ortaya çıkış, gelişim, çöküş evrelerinin kaçınılmaz bir yasa olarak etkin olduğunu ortaya koymaya çalışır ki bu yaklaşım İbn Haldûn'un tarih felsefesi olarak kabul edilen şeyi oluşturur.

Eğer Orta Çağ'daAugustinus'un ve İbn Haldûn'un gerçekleştirdiği çıkışlar dikkate alınmazsa, tarihi varlık ve bilgi sorunları çerçevesinde irdeleyen görüşlerin "tarih felsefesi" adıyla anılması gecikmiştir (Özlem, 2012).Tarih felsefesi,İbn Haldûn'un oluşturduğu yapı dahilinde gelişmemiştir (Sâti el-Husri, 2023:112). Modern tarih düşünürü Vico, "Magnum opus"la ulusların ortak doğasını araştırmaya yönelen yeni bir bilimin, tarih felsefesinin temelini atmıştır. Vico'nun "Yeni Bilim"iyle İbn Haldûn'un Mukaddime'si arasında benzerlikler vardır.Voltaire ise18. yy(Aydınlanma) boyunca bir 'Tarih Felsefesi'ne gereksinimi açıkça dile getiren ilk düşünürdür (Şenol,2012:104-108).

Mukaddime'de Yöntem

İbni Haldûn mantıki yöntem ve tekniklerden yararlanmaya, bilimsel ispatın kurallarına uymaya, "mübteda" (tümcenin öznesi) ile "haber" (tümcenin yüklemi) arasında ayrıma önem verir. Yöntemi, mantık kurallarının tarihe uygulanmasını kapsar (Fromherz,2018:187-188). Metafizik, siyaset ve mantıktan alınmış kavramları kullanan (Mahdi,2022:164) İbn Haldûn için tarihçinin yapacağı en önemli iş, "hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde mantıki ispatın araçlarını kullanarak tarihi bilgide doğruyu yanlıştan, hakikati sahte olandan ayırmak için bir normatif yöntem" kullanmaktır (Fromherz, 2018:190).

İbn Haldun'a göre "açık mantıksal akıl yürütme, hakiki bilgiye erişim için yetersizdir, sezgi de gereklidir"(Mahdi,2022:152).

SONUÇ : Değerlendirmek gerekirse, İbn Haldûn tarihte "zorunlu bir yasa bilgisi" arayışı içinde olmuştur. "Tarihte, tarihsel olayların içnedenlerini ve uzak kökenlerinin iç yüzünü anlamayı, eleştirel yorumlamayı, değerlendirmeyi gerektiren deruni (içsel),felsefi bir

yön de vardır. Bu anlamda tarih rasyonel (akılcı) ve felsefi bir ilimdir, evrenseldir” (Mahdi,2022:154). Tarihin araştırdığı dışsal olaylar üzerinde düşünmek, olayların içsel doğasını ortaya koyarak bir açıklama getirebilmek umran ilmiyle olanaklıdır. Mukaddime’de tarihin ve umran ilminin diyalektik (eytişimsel) ele alınışı tarih felsefesidir. İbn Haldûn, “theoria-historia” ayrımı üzerinden yayılmış anlayışı, felsefi bir yönetime dayanan kuramsal etkinliğini tarihle birleştirerek aşmıştır. Mukaddime, Kitâbu’l-İber’in kuramsal ve felsefi kısmını oluşturur. Uygarlıktarihi ve felsefesine girer. Günümüzün sosyal bilimlerinin başka alanlarıyla ilişkilendirilebilse de tarihsel bağlamında bütünsel yaklaşımla değerlendirilmelidir. Umran ilminin felsefi temeli, klasik felsefe geleneğini reddeden modern sosyal bilimlerinkinden farklıdır.

İbni Haldûn’un hem “geçmişte olan olayların bütünü” (res gestae), hem de “geçmişte yaşanmış olayların anlatımı” (historia rerum gestarum) anlamında tarihe katkısı görülebilir (Şenol,2009:171). Umran ilmitarihin çerçevesini çizmeye, tarih yazıcıları için güvenilir bilgilerin kaydını sağlayacak yöntem belirlemeye de yarayan bir meta-ilimdir (Şenol,2012:70). “Umran ilmi sayesinde hikmet ilimlerinden sayılmayı hak eden tarihin felsefi yönü tam da buradadır. Umran ilmi, bir bilgi alanı olarak tarihin epistemolojisi (bilgi felsefesi), bir varlık alanı olarak tarihin ontolojisi; çünkü bu ilim, insan ve toplumu geneliğinde kavramayı amaçlayan bir ilim olarak genel ve temel olanın kuramıyla ilgilenen felsefe içerisinde temellendirilebilir (Özlem,2004:40).

İbn Haldun’un Mukaddime adlı yapıtı tarihi özgün bir biçimde felsefe açısından ele almıştır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ahmet. (2002). İbn-i Haldûn, Ankara: Vadi Yayınları.
 Fromherz, Allen James. (2018). İbn Haldun Hayatı ve Dönemi, çev. Yusuf Selman İnanc, İstanbul: Ketebe Yayınları.
 İbn Haldûn. (2005). Mukaddime (M) I-II, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yay. (4. Baskı).
 Mahdi, Muhsin. (2022). İbn Haldûn’un Tarih felsefesi, çev. Fuat Aydın, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları.
 Özlem, Doğan. (2004). Tarih Felsefesi, İstanbul: İnkılâp (8. Baskı).
 Sâti el-Husri. (2023). İbn Haldûn’un Temel Görüşleri, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları.
 Şenol, Hüseyin Fırat. (2009). İbn Haldûn’da Tarih ve Umran Sorunu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı.

Şenol, Hüseyin Fırat. (2012). Tarih Felsefesi I, Anadolu Üniversitesi.

BU DÜNYADAN SADIK TAVUKÇUOĞLU GEÇTİ

Ferhat Özen

İnşaat mühendisi bir iş insanıydı o.

Tavukçuoğlu Mimarlık Mühendislik İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi'nin kurucusu 4 kardeşin en büyüğüydü. Mehmet, Ufuk, Mustafa Tavukçuoğlu kardeşlerin abisiydi.

Sadık Tavukçuoğlu'nun, Köy Enstitüleri'nin yetiştirdiği büyük değerlerden **Mehmet Başaran**'ın öğrencisi olması, yollarımızın kesişmesini sağladı.

İnşaat Mühendisi olmasına karşın, ülkenin eğitim sorunlarına da ilgi duyması, onun **Başaran**'ın öğrencisi olmasıyla ilgilidir. O da köylüm, aile dostum, yol arkadaşım, büyüğüm olan Başaran okulundan (ekolünden) yetişmiş sayılırdı. Köy Enstitüleri'nin *bilmek değil, yapabilmek* okulundan, enstitülerin Aydınlanmacı bakışıyla yetişmişti çünkü.

Başka bir ortak arkadaşımız, can dostumuz da Sunay Akın'dı. Sadık Beyle tanışmamızı değilse de kuracağı TEB dershanesine alınmamı, bir ölçüde Sevgili Sunay, söz aramızda 'kaçırmayın' diyerek, sağlamıştı. (Sunayla tanışıp dost olmamızı ise dersane yanında benim okuma kültürü alan yazınıyla ilgili çalışmalarım sağlamıştı. Daha da öncesi ise, Kız Kulesi'ne yaptığı *çıkarma* nedeniyle Sunay Akın adını o zaman ilk kez duymuş, kendisini desteklemek için gittiğimde ilk kez karşılaşmış ve böyle tanışmıştık.)

Sadık Tavukçuoğlu'yla dostluğumuz, Mehmet Başaran-Sunay Akın üçgenini, bir dörtgene dönüştürüyordu. Bu dostluğu pekiştirense, onun Türkiye'nin eğitim sorunlarına ilgisi ve kurduğu TEB dershanesinde üç yıl birlikte çalışmamızdı.

2000'li yılların başında emekli olmuş, iki yıldır özel okulda çalışıyordum. (Burada, Türkiye'deki demokratik öğretmen hareketinin önemli isimlerinden **Cemil Karagöz**'ü de saygıyla anmak isterim izninizle. Eşinden ayrı yaşadığı zor günlerinde, ona sahip çıkması da Sadık Beyin değerbilirliği ve erdemli kişiliğini gösteriyordu. Başlangıçta dershanenin ortaklarından Mehmet Nuri arkadaşımız benden söz etmiş kendisine. Bunun üzerine çalıştığım özel okula geldi Cemil Bey ve TEB'de birlikte çalışma önerisini, yönetim adına yapmış oldu. İki yıl çalıştığım iki özel okulda da mutlu degildim. Devlet okulu, Kartal Anadolu ve Köy Hizmetleri Anadolu Lisesi'nde çalıştığım yıllarda, Cumartesi- Pazar günleri zaten dershanelerde çalıştığım oluyordu. Bugün FETÖ diye anılan, Türkiye'nin ilk sivil görünümlü askeri darbesini yapan cemaat ve tarikat dershanelerinden çalınan sorularla subay, savcı olanların, bugünlerin temelini attığı dönemden söz ediyorum. Çok erken yitirdiğimiz, bizi üzüntüye boğan, telefonda konuştuğum **Sunay Akın**'ın da "Hiç sormaya Hocam hiç sorma" diyerek şaşkınlığını ve derin üzüntüsünü belirttiği **Sadık Tavukçuoğlu, işte bu nedenle, para kazanmak**

için değil, bizim gibi o da daha çok gençleri bu tarikat dershanelerinden korumak için eğitim işine girdi.

Yüreği solda atan, emekten yana, insandan yana atan bir kişi olarak aslında Sadık Tavukçuoğlu da benim gibi dershaneciliğe karşıydı. O dönemde dershanesinde bölüm başkanırken arada bir Cumhuriyet'te, Radikalde yazıyordum. Bir gün Tavukçuoğlu odama geldi, şaka yollu takılarak **“Ne o, hem derhanede bölüm başkanısn, hem de derhanesiz, sınavsız üniversite mümkündür diye yazılar yazıyorsun”** demişti. Gerçekten de TEB'de farklı bir dershanecilik yapıyorduk. Öğrenciyi bilgi hamalı yapmak yerine, bilgiyi işleyen, bilgiyi yöneten, sorgulayan, okuyan, araştıran birey yetiştirmeyi merkeze alıyorduk. Bir gün yine dershaneye girince, kendisiyle salonda karşılaştık. Günaydınlaştıktan sonra, yine şaka yollu “Sen ne yaptın öyle” dedi. “Ne yapmışım” deyince,” Öğrenciye bir kitap vermişsin, gitmiş, **“Ben yazarımı buldum”** deyip, o yazarın bütün kitaplarını almış”(*) dedi. “Ne güzel yapmışım” dedim. Kitap okumayan bir öğrenci matematik sorularını bile çözmekte zorlanır. Çünkü, iyi matematikçiler bilir. Kitap okumak, tıpkı matematik gibi, verilen elemanlardan hareketle, verilmeyeni bulmaktır” demiştim. Kendisi de bunu biliyor ama beni konuşturmak istiyordu. Çünkü Sadık Bey, okuyan bir insandı. Kitaplarla barışık bir insandı. Dershanenin alt katını kitaplık yapmıştı. Çünkü o **Başaran**'ın öğrencisi, **Sunay Akın**'ın dostuydu. (**Sunay Akın** deyip geçmeyin. Sunay'a, Şiir Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığıydı, çünkü.)

Bir gün, Mehmet Başaran'la, Sadık Tavukçuoğlu'nun kullandığı arabada, Başaran önde ben arkada bir etkinlikten mi dönüyorduk, etkinliğe mi gidiyorduk?Konumuz şiirdi. Mehmet Abi, arada konuşmasını şiirlerle süslüyor, **Oktay Rıfat**'ın şiirinde olduğu gibi, kimi ironik olanlarla bizi umutlandırırken güldürüyordu da :

“Ağlama Ahmet ağlama
Davranma kuşağına iki de bir
Anam avradım olsun
Bu kara günlerin sonu gelir
Büyük balık küçük balığı yutar demişler
b.k yemişler
Onu sardalyeler düşünsün
Sen balık değilsin ki ahmet
Mek parmak mek parmak daha
Sonu selamet.”

Bir gün de Başaran'ı alıp birlikte **Edebiyatımızın Cumhurbaşkanı Vedat Günyol**'un evine, görüşmeye gittik Dragos'a. **Başaran ve Günyol**... İki büyük bilge dostun doyumsuz söyleşisini izledik Sadık Beyle. Ne unutulmaz günlerdi.

Sadık Bey, bu yüzden olacak, **Başaranın, Günyol**'un yanına çok erkenden gidiverdi. Yoksa Covidi ağır geçirmişmiş, tam atlatamamış.

Bunlar bizim uydurmamız.

Yaşar Kemal'in dediği gibi, ‘beyaz atlarına binip’ bizden önce giden o güzel insanlara selam olsun.

İşıklar içinde bizi beklesinler.

Artık biliyoruz ki bu dünyadan bir Sadık Tavukçuoğlu geçti.

Bi@ tane vardı ondan, başka yok.

(*) Öğrenciye önerdiğim kitap : Alemdağ'da Var Bir Yılan, Sait Faik Abasıyanık

Alzheimer**Hastalığını Önlemenin En Basit 25 Yolu**

Alzheimer hastalığı hepimizin ödünü koparıyor. Yaşlandıkça aklınızı kaybetme düşüncesi korku vermekte ve en bilinen şekli ile bunaklıktan, Alzheimer hastalığından kaçınmak veya hızını yavaşlatmak için yapabileceğimiz pek az şeyin olması, daha önce işi daha da kötü yapıyordu.

Ancak araştırmalar Alzheimer hastalığı riskini artıran veya azaltan pek çok faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bunları uygulayarak hastalığın gelişme şansını büyük ölçüde kesebilirsiniz:

1. Ayak bileğinizi kontrol edin

Ayağınızdaki kan akışının yavaş olması beyninizde sorun olduğunu gösteren bir işarettir ve basit bir test, beynin kavrama durumunu ve inme ve bunama olasılığını doğrulayabilir. Kuram, kan damarı sağlıklıdır ve bu tüm vücut için aynıdır. Tıkalı arterlerin derecesi ve ayaklardaki kan akışı, beyin kan damarlarında koroner arter hastalığının varlığını gösterebilir. Doktorunuzdan, ultrason cihazı ve bir kan basıncı manşonu ile yapılan, ayak bileğinizdeki kan basıncı ile kolunuzdakini karşılaştıran ayak bileği-kol endeksi (ABI) testi yapmasını isteyin. Kan akışındaki zayıflamayı düzeltmek için doktorunuz size step-up (basamak inip çıkma) ekzersizi önerebilir veya beslenme ya da ilaç tedavisinde değişiklik yapılabilir.

2. Antioksidan yönünden zengin gıdalar

Belirli gıdalar, belleğin zayıflamasını yavaşlatan ve Alzheimer hastalığını önlemeye yardım eden antioksidanları beyninize gönderir. Bunun için tüm meyve ve sebzeler iyidir ancak bunlar arasında **kara ağdudu, mürver ağacı dutu, kara üzüm ve yabanmersini** en önde gelir.

3. Kötü yağlardan uzak durun

Tükettiğiniz yağın tipi, beyin işlevlerinizi daha iyi ya da daha kötü yapıyor. Beyin hücrelerinin yetersiz olmalarına yol açarak gelişimini engelleyen **doymuş yağlardan** uzak durun. Süt, peynir, dondurma dâhil yağ oranı düşük veya yağsız süt ürünleri tüketin. Derin dondurulmuş gıdaları azaltın.

4. Daha büyük bir beyniniz olsun

Siz 30 veya 40 yaşlarına ulaştığınızda beyniniz küçülmeye başlar ve böylece öğrenmek daha uzun sürer. Ancak bilim adamları şimdi, öğrenme eylemi yoluyla beyninizin boyutunu

arttırabileceğinize inanıyor. **Yeni şeyler üzerinde durun, beyninizi uyaran yeni bir şeyler öğrenmeye çalışın veya arkadaş çevrenizi genişletin.**

5. Çikolata Tedavisi

Çikolatanın ana maddesi kakao, güçlü kalp ve beyin koruyucu özelliklere sahip flavanoidler denilen çok yüksek antioksidan yoğunlukları içerir. Sıcak kakao içmek beyne kan akışını artırır. Toz kakaodaki flavanoidler, sütlü çikolatadakinin iki katına sahip olan siyah çikolatadaki flavanoidlerin iki katını içerir. Beyaz çikolatada sıfırdır.

6. Östrojen kanıtı

Alzheimer hastalarının yüzde seksen altısı, belleği arttıran östrojen hormonunun korunmasını belki de yaşamlarının yarısı boyunca kaybeden, kadınlardır. Aksi doktorunuz tarafından istenmedikçe, ilerideki bunaklık ve inme risklerinin başladığı menopoz döneminde hemen östrojen almaya başlayın.

7. İyi kolesterolü yükseltin

İyi tip HDL kan kolesterolünün sizi kalp hastalıklarından koruduğu çok iyi bilinir. Ayrıca, beyninizi de koruyabilir. Araştırmacılar, beyin hücrelerini tahrip eden yapışkan maddeleri önlediğini ve beyin hasarını azaltmakta antiinflamatuvar (iltihaplanma önleyici) olarak görev yaptığını ileri sürüyor. İyi kolesterol düzeyini arttırmanın yolları **eksersiz yapmak, fazla alkol almamak ve kilo vermektir.**

8. İnternette ilgilenmek

İnternette arama yapmak yaşanan beyni, bir kitap okumaktan çok daha fazla uyarıyor. MR görüntüleme taramaları, deneyimli sörfçülerinin acemi olanların beyin faaliyeti kıvılcımlarının iki katına sahip olduğunu gösteriyor. Bilgi aramak, bir şey satın almak veya oyun oynamak için internette girin. Bunun beyninize ne kadar yararı olacağı bilinmiyorsa da pasif uğraşlardan daha iyi olduğu muhakkak.

9. ApoE4 geni

Bunu okuyan siz dört kişiden biri, geç, başlangıçlı Alzheimer hastalığının gelişimine karşı sizi üç veya on kez daha fazla duyarlı yapan bir genetik süre-bombasına sahiptir. Buna apolipoprotein E4 geni deniyor. Eğer ebeveynlerin birisinden tek değişkenli bir ApoE4 kalıt alırsanız Alzheimer riski üçe, her iki ebeveyninden de çift doz alırsanız risk 10'a katlanıyor. ApoE4 gen tipinizi doğrulamak için doktorunuzdan bir DNA testi yapmasını isteyin.

10. Kahveye evet deyiniz

Kahve beyin yaşlanmasına karşı bir güçlendirici olarak ortaya çıkıyor. Antiinflatuvar olup beyinde kolesterolün hastalık etkilerini durdurmaya yardım ediyor ve tümü bunamayı destekleyen inme, depresyon ve diyabet risklerini kesiyor. Kahve, nöronik ölümü durduran ve diyabeti azaltan yüksek antioksidan ve kafein içermekte. Çoğu kişi için iki veya dört fincan günlük kahve alımı zarar vermiyor ve yardımcı oluyor.

11. Zayıflık tehlikeleri

60 yaştan sonra veya bu yaşlarda açıklanamayan kilo kaybı Alzheimer hastalığının işareti olabilir. Bir araştırma, kadınların bunama öncesi en az 10 yıl kilo kaybı ile başlayan bir hastalık geçirdiğini gösteriyor. Kiloları eşit olan kadınlar arasında, bunama gelişimine devam edenlerin otuz yıl içinde zayıfladıkları ve Alzheimer hastalığı olmayan kadınlardan ortalama 5.5 kg daha az kilolu oldukları görülmüştür. 60 yaşından sonra açıklanamayan kilolar konusunda doktorunuzla konuşun.

12. Şarap İçmek

Günde bir bardak şarap bunaklığı geciktirmeye yardımcı olabilir. Araştırmacılar alkolün antiinflatuvar olduğunu ve bunaklığı engellemeye yardımcı olan iyi kolesterolü yükselttiğini söylüyor. Kırmızı şaraptaki yüksek antioksidanlar, bunaklık karşıtı ek etki sağlıyor. Bu antioksidanlar arter rahatlatıcı, kan damarlarını genişletici ve bilişsel işleyişi teşvik eden kan akışını artırıcı işlev görüyor.

13. İlk işaretleri bilin

Bellek sorunları ilk işaret değildir. Derin algıda bir düşme olduğunun farkına varabilirsiniz. Örneğin bir bardak suyu almaya uzanır ama onu pas geçer ya da caddenin karşısına geçerken uzaklığı yanlış değerlendirirsiniz.

Yapboz bulmaca yapmak veya bir haritaya bakmak kafa karıştırıcı olabiliyor. Koku duyunuzu kaybetmek, aynı soruyu tekrar tekrar sormak veya kişisel eşyaları garip yerlere (anahtarları buzdolabına) koymak da erken bir işaret olabilir. Bellek sorunlarının farkına varmamak, daha başarılı yaşam biçimi değişiklikleri ve ilaçlar, olası erken işaretler olarak değerlendirilir.

14. Akdeniz diyeti

Akdeniz diyeti, yaşadığınız yer neresi olursa olsun, beyni bellek bozulması ve bunaklıktan korumaya yardım edebilir. Araştırmalar, Yunan ve İtalyanların yediklerinin beynin gıdaları olduğunu tutarlı olarak ortaya koyuyor. Bu yeşil yapraklı sebzeler, balık, meyveler, fındık, ceviz, baklagiller, zeytinyağı ve biraz şaraptan oluşan zengin diyeti uygulamak Alzheimer hastalığı şansını neredeyse yarı yarıya azaltabiliyor. Sadece bir veya birkaç gıdaya bağlı olmak yerine bu, beyin hücrelerini oksidatif hasarlardan koruyan bir antioksidanlar dizini dâhil beyine iyilik eden karışık birçok gıdadan oluşan bir menüdür.

15. Orta Yaş Şişmanlığı

Beyninizi kilolu olmanızı dikkate alıyor. Bir araştırma, normal kilolu olanlara göre obez kişilerin %8, fazla kilolu olanların ise %4 daha az beyin dokusuna sahip olduklarını ortaya koymuştur ki bir bilim adamına göre şişmanlık Alzheimer hastalığı riskini büyük ölçüde artırıyor. Ayrıca, beyin Alzheimer hastalığının hedef aldığı alanlarında beyin küçülmesi

(27)

meydana geliyor ki bu planlama, uzun süreli bellek, dikkat ve yürütme işlevleri ile hareketlerin kontrolü için son derece önemlidir.

Genç veya orta yaşta iken erken kilo artışı belirtilerini dikkate alınız. 70 yaşından sonra aşırı şekilde obez olmak, Alzheimer hastalığı riskini arttırmıyor ancak bilişsel işleyişi uyarıcı en iyi yol olan ve Alzheimer hastalığının başlamasını her yaşta geciktirebilen eksersiz yapmayı ihmal edebilirsiniz anlamına da gelmiyor.

16. Uykunuzu tam alın

Uykusuzluk beyin hücreleri için toksik (zehirleyici)dir. Uyku, bellek kaybı ve Alzheimer hastalığına karşı beyninizi korumakta şaşırtıcı güçlere sahiptir. Alzheimer hastalığını birincil olarak kışkırtan, bir bilim adamına göre sizi hızlandırılmış risk altına sokan ürkütücü beyin toksini peptit beta amiloid düzeylerinin yönetilmesine yardım eden harika bir ilaçtır. Bir araştırma, ortalama beş veya daha az saat gece uykusunun, şeker hastalığına ve Alzheimer'e yol açan obeziteye sebep olabilen tehlikeli karın bölgesi organlarının büyük ölçüde yağlanmasıyla doğrudan ilgili olduğunu göstermiştir. Uyku bozuklukları olanlar, şekerlemeler yapın ve tedavi olun.

17. Sosyal çevrenizi genişletin

Alzheimer hastalığından ölen sosyal çevresi çok geniş 90 yaşındaki bir kadının beyni üzerinde araştırma yapan bilim adamları, kadının sahip olduğu geniş sosyal çevrenin, onun beynine Alzheimer hastası olduğunu fark ettirmeyen güçlü bir “kavramsal rezerv” sağladığını buldular. Bunun nasıl olduğu bir gizem, ancak arkadaşlar ve aile ile etkileşimde bulunmak görülüyor ki beyni daha verimli yapıyor. Beyin Alzheimer'in bıraktığı kırık bağlantılara bypass yapmak için değişik iletişim yolları buluyor. Arkadaşlar ve aileyi sıkça görün ve sosyal çevrenizi genişletin.

18. Gerilimin üstesinden gelin

Vücudunuz gerilim (stres) altındayken kortikosteroidler adı verilen ve bir bunalım durumunda sizi koruyan hormonlar üretir. Ancak iş sorunları, trafik ve parasal kaygılar gibi günlük olayların tetiklediği sürekli gerilim hali tehlikeli olabilir. Bu, zaman içinde beyin hücrelerini tahrip ediyor ve yeni hücre oluşumunu bastırıyor, yani gerçekten beyninizi küçültüyor. Sevilen birisinin ölümü veya emeklilik gibi yaşam şeklinde değişiklik gibi ani olaylar, bunaklık öncesi ciddi ruhsal gerilim kalıntısı bırakıyor. Biliniz ki süregelen gerilim yaşlı insanların bellek azalması ve bunaklıktan korunmasızlığını artırıyor. Konu ile ilgili doktor öğütlerini uygulayın. Antidepresan kullanımı, danışmak, gevşeme tekniklerine ve diğer tedavi biçimlerine erken başlanması halinde bellek kaybına ilişkin gerilim önlenabilir.

(28)

19. Dişlerinize özen gösterin

Kötü durumdaki diş etleri beyninizi zehirleyebilir. Diş eti hastalığından sorumlu bulaşmanın (enfeksiyon), beynin bellek kaybı alanlarına ulaşan iltihaplı yan ürünler yaydığını bulan diş ile ilgili Amerikalı araştırmacılara göre, diş ve diş eti rahatsızlığı olan kişiler bellek ve kavrama testlerinden düşük puanlar alma eğilimindedir.

Sonuç olarak fırça kullanmak, diş ipiyle temizlik ve diş eti hastalığını önlemek yalnız diş eti ve dişlerinizin sağlıklı kalması değil belleğinizin daha keskin olmasına yardım edebilir. Bir başka araştırmada, çok ciddi diş eti yangısı olan yaşlı kişilerde bellek ve algılama bozukluğu belirtilerinin görülmesi, az şikâyeti olanlara göre iki veya üç misli daha olası olduğu görülmüştür.

20. Yeterli B12 vitamini alın

Yaşlandıkça kandaki B12 vitamin düzeyi düşüyor ve Alzheimer hastalığı şansı artıyor. Bunu gıdalardan özümseme yeteneğiniz, sonraki beyin bozulma yıllarına bir evre başlatarak orta yaşta azalmaya başlar. Oxford Üniversitesi araştırmacıları, yeterince B12 vitamini alamayan beynin küçüldüğünü ve eksikliğin nöronlar etrafındaki yağlı koruyucu miyelin kılıfını lime lime ederek beyin atrofisine yol açtığını buldular. 40 yaşından sonra günlük 500 ile 1000 mg B12 vitamini alınız.

21. Her şeyde sirke

Sirkenin bellek azalmasına, yani yüksek kan şekeri, insülin direnci, diyabet ve diyabet öncesi hastalıklara ve kilo almaya yol açabilen risk faktörlerini azalttığına ilişkin birçok kanıt vardır. Araştırmacılar, insan ve hayvanlar üzerinde yaptıkları çalışmalarda asidik gıdaların potansiyel glikoz düşürücü etkiye sahip olduğunu fark ettiler. Araştırmalar, diyabet, hızlı bunaklık ve bellek kaybı ile ilişkili kilo almayı ve obeziteyi engelleyici, iştahı ve gıda tüketimini frenlediğini de ortaya koydu. Sirkeyi salatalarınıza ve yemeklerinize ekleyin. Her tür sirke işe yarar.

22. Gözlerinizi kontrol ettirin

Eğer görmeniz çok iyi ve bunu yaşlandıkça koruyorsanız, bunaklığın gelişim şansı şaşılabilecek şekilde, %63 düşüyor. Eğer görmeniz zayıfsa, kalan yaşamınızda göz muayenesi ve olası tedavi için doktora sadece bir kez gitmeniz, bunaklık

(29)

olasılığını yaklaşık aynı miktarda azaltıyor. Görme sorunlarının bunaklığı nasıl geliştirdiği tam olarak açık değildir ancak görmenin zayıflaması, algılamayı azalttığına inanılan tüm sosyal etkinliklere, okumaya ve eksersiz gibi akılla ilgili ve fiziksel faaliyetlere katılımı zorlaştırıyor.

23. Köri baharatı tüketin

Toz halindeki köri, yapısında bellek azalmasını geciktirdiği bildirilen kurkumin bulunan sarı-portakal renkli hint safranıdır. Bir araştırma, az miktarlarda bile köri tüketen Hintlilerin kavrama testlerini daha iyi yaptıklarını gösteriyor. Kurkumin, algılamanın düşüşünü yavaşlatmak için Alzheimer'i tetikleyen amloid plakları oluşumunu (bu kişilerin beyinlerinde bulunan birikimler) engelliyor ve mevcut plakları yavaş yavaş yok ediyor. Haftada iki üç kaşık sarı renkli köri tüketilmesi veya yemeklere serpilmesi öneriliyor.

24. Diyabet Kontrolü

Tip 2 diyabet sizi Alzheimer hastalığına karşı korunmasız yapıyor. Araştırmalar, riskin ikiye üçe katlandığını ve diyabet ne kadar erken ise bunaklığın yerleşmesi ve bunaklık olasılığının o kadar yüksek olduğunu gösteriyor. Bazı uzmanlar Alzheimer hastalığını “beyin diyabeti” olarak adlandırıyor. İki bozukluğun da benzer nedenleri var. obezite, yüksek tansiyon, yüksek kolesterol, fazla yağlı ve şekerli diyetler, düşük fiziksel aktivite ve yüksek kan şekeri. Kısacası, şeker hastalığı nöronları tahrip ederek ve iltihaplanmayı yükselterek beyne çifte darbe vuruyor. Kan şekeri düzeylerinin düşük olması için ne mümkünse yapınız ve düşük doymuş yağ diyetini ve düzenli eksersiz yapmayı bırakmayınız,

25. Çay için

Kanıtlar, çayın Alzheimer hastalığından önce gelen algılama kaybını önlediğini ve içtiğiniz çay kadar beyin olgunlaşmasının o kadar keskin olduğunu gösteriyor. Çayın sırrı bir gizem değildir. Çay yaprakları, kana geçen ve beyindeki nöronların bozulmasını önleyen bileşikler içeriyor.

Belirli miktarda yeşil çay antioksidanı, beyin hücrelerini öldüren beta amloid toksisitesini engelleyebiliyor. Normal ve yeşil çay içimine önem verin. Süt çayın antioksidan etkinliğini %25 azaltabiliyor, süt eklemeyin.

“AYAĞIMIN TOZUYLA AŞK” (*)**Hasan Akarsu**

Burçak Gönül, 1970 İskenderun doğumludur. Hacettepe Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü’nü bitirir. Falezlere Götür Beni Aysel ve Karşı Bir Ressamın Anıları romanlarından sonra gezi güncesi anılarını kapsayan “Ayağımın Tozuyla Aşk” kitabıyla okurlarına ulaşır. Gezi anılarında anlatıcı olan Asuman’ın ve ailesinin yaşamından kesitler ilgiyle izlenir.

Asuman, üniversiteye başladığı yıl annesi ölür. Annesinin öğütlediği öğrenmeyi keşfetme ve gezme önerileriyle yaşamına yön verir. Babası kısa süre sonra Eczacı Jülide’yle evlenir. Jülide’nin Hande adlı kızı da onlarla yaşar. Suzan Hanım evin emektarı, Peride ise anneanne olarak gönüllüdedir. Asuman, Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü’nü bitirip çevirmenlik yapar. Arkadaşı Naz’ın önerisiyle de blog yazarlığına başlar. İnsan Kaynaklarında çalışırken bir televizyon kanalı için gezi çekimleriyle görevlendirilir. Müdür Ertuğrul Bey, onu tanıyıp verir bu görevi. Yanına da kameraman olarak Egemen Bey katılır. Önce Dubai, oradan da Tokyo’ya uçarlar. Tokyo yemekleri, ulusal içkileri Sake ilgilerini çeker. Kyoto’da çekim yaparlar. Osaka’da kokain içenler çoktur. Çekimleri başarılı olup “En iyi gezi programı ödülü” kazanır.

Yeni Delhi, Agra, Ekber Türbesi, Tac Mahal çekimleri de başarılıdır. Asuman, rakip kanal müdürü Emir Arslan ve asistanı Ela Hanım’la tanışırken Emir Bey’den etkilenir. Emir, eşinden anlaşmalı olarak boşanır, bir de çocuğu vardır. Tarih Öğretmeni olan arkadaşı Naz, Emir konusunda Asuman’ı uyarsa da ilgisini esirgemez. O sırada Gutavita’ya gidip 3100 m. yükseklikteki Elderado’ya çıkarlar. Yumuşak diye tercih ettikleri etin fare eti olduğunu öğrenince şaşırırlar. Marguez’in yaşadığı yere giderler. Yeraltı şapeline inip tuz yataklarını gezerler. Bogoto’da müze gezisi ilgilerini çeker. Bolivar Meydanı’nda puro içip neşelenirler. Egemen’le ilişkileri sıcaktır. Yurda döndüklerinde Asuman Bebek’te Emir’le buluşur, ondan hoşlanır.

Doğasıyla tarihiyle her şeyiyle dünya ülkeleri

Afrika gezileri de zengindir. Ruanda’da yüz günde bir milyon insanın kıyıma uğradığını anımsatıp sömürgeciliğin acımasızlığına tanık olurlar. Müzede kıyımın izlerini çekerler. Akagera’daki Safari Parkı ilginçtir. Yazar, Asuman’la Egemen’i gezilerdeki ilişkileriyle ayrıca, Asuman’ı İstanbul’da Emir’le olan ilişkileriyle tanıtır. Emir’in Levent’teki evinde seviştiklerine değinir vb.

Avustralya-Melbourne yolculuğunda orasının dünyanın en yaşanılabilir kenti olduğuna tanık olurlar. Churchill ve Philip Adaları’nda İngiliz mimarisinin etkilerini görürler. Koalo, kanguru, penguenler ilgilerini çeker. Yurda dönüşte, babası Erol ve üvey annesi Jülide kahvaltıya gelir Asuman’a. Üvey kız Hande, Asuman’ın Emir’le olan ilişkisini duyurur, ailesi bu ilişkiyi destekler. Ancak daha sonra Emir’in evine habersiz giden Asuman ondan kuşkulandır ve yaşamında başka kadınlar olduğunu anlar. Hint Okyanusu’ndaki Zanzibar, Stone Towngezilerinde Egemen’le çekim yapıp BluSafari’ye çıkarlar. Baharatlarıyla zengin bir yer olduğunu belirtirler. Tarçın ağacı, vanilya, kimyon vb. Asuman, Emir’in açığını yakalayıp kendini Egemen’e beğendirmeye çalışır. Güney Afrika’da Cape Town’daki çekimlerde Masa Dağı, Şeytan Zirvesi ve Arslan Başı tepeleri, Ümit Burnu yer alır.

Asuman, Emir’den ayrıldığında ondan hamile kaldığını anlar, kürtaj olur. Bunu Emir ve Egemen de bilir. İki aşk arasında gidip gelirken Egemen’e yönelir aşkı. Sicilya, Siracus, Ortigo, Palermo ve Etna eteklerindeki çekimlerde ilişkileri daha da ilerler. Otelde aynı odada kalıp sevişirler. Taptaze sevgilidirler artık. Copacabana’da, Rio’da, Corcovado’da, Brezilya’nın tadını çıkarırlar. İstanbul’a döndüğünde, ofiste Emir’le asistanı Ela Hanım’ı sevişirken görür. Bundan sonra Bali’ye Egemen’le balayına giderler. Asuman, aradığı aşkı “Ayağının tozuyla” bulur böylece.

Burçak Gönül, “Ayağımın Tozuyla Aşk” kitabında, dünyanın en güzel yerlerini doğasıyla, hayvanlarıyla, insanlarıyla, yemek kültürüyle, tarihiyle tanıtırken gezi günlüklerini anlatan Asuman’ın iki aşk arasındaki gidiş gelişlerini de başarıyla yansıtır. Gerçek aşkın bulunması için uzun süre birlikte olmak gerektiğini anımsatır.

(*) Ayağımın Tozuyla Aşk-Burçak Gönül, Gezi Anıları, Remzi Kitabevi, Mayıs 2024, 216 s.

EDİRNE ERKEK İLKÖĞRETMEN OKULU MEZUNLARI**38. BULUŞMASI****Hasan Akarsu**

Atatürk'ün eğitime verdiği önemi vurgulayan şu sözlerini hepimiz anımsarız: "Eğitimdir ki, bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı yüksek bir topluluk halinde yaşatır ya da esaret ve sefaletle terk eder..." Atatürk eğitim ve öğretime verdiği önemi Kurtuluş Savaşı sırasında eğitimcileri toplayıp karar almasıyla da kanıtlar. Cumhuriyet'le birlikte halkın okuma-yazma oranını yükseltmek için çareler arar. Aramızdan ayrılrsa da Köy Enstitüleri gerçeğine onun öngörülerıyla ulaşılır. Yurtta uyanış bu okullarla başlar. Halkın uyanışını gören varlıklı egemen sınıflar Köy Enstitülerini kapatır (1954) ve günümüzdeki kötü sonuçlar hazırlanır. Açılan öğretmen okulları bir süre daha uyanışı korur. Eğitim Fakültelerinin açılışıyla bugünkü duruma geliriz.

Edirne Erkek İlköğretmen Okulu mezunları yarım yüzyıl öncesinin anılarını yaşamak için bu kez 38. Buluşmayı daha da genişleterek Kız Öğretmen Okulu mezunlarıyla birlikte "Edirne Öğretmen Okulları Mezunları" buluşması olarak gerçekleştirdiler. Okul binası bugün 1. Murat Lisesi olarak görev verdiği için onarıma alınmıştı. Okulumuz önünde toplanan mezunlara, yeni okul müdürü açıklamalarda bulundu. Okulun özgün biçimiyle onarılacağını söyledi. İstiklal Marşı, Öğretmen Okulları Marşı söylendi ve Edirne Atatürk Anıtı önüne çelenk konulması için kent içinde yürüyüşe geçildi. Buluşmayı sağlayan Hüseyin Koç öğretmenin konuşmasını, Mehmet Uslu'nun ve ardından Kız Öğretmen Okulu mezunu bir öğretmenin şiirleri izledi. Belediye Bandosunun eşliğinde İstiklal Marşı ve Öğretmen Okulları Marşı bir daha coşkuyla söylendi.

Öğretmenlerin buluşmasındaki koşturmalarda herkesin kendi devresinden, sınıfından arkadaşlarını araması ilgi çekiciydi. Benim sınıfımdan Ömer Harç, Mehmet Kaşıkçı ve Mehmet Ayas'tan başka kimse yoktu. Sami Akbuz, Ahmet Yavuz, Yakup Gülgör, Recep Uslu, Yusuf Demir niçin gelemiyordu? Ramazan Pelit'i, Osman Parın'ı yitirmiştik. Kemal Köy'deki staj arkadaşlarımızı bulamadığımız için hüznüydük. Önceki buluşmalarımızda aramızda olan öğretmenlerimizden yitirdiklerimizi saygıyla anarken sağlık durumları nedeniyle gelemeyen Tayyip Yılmaz öğretmenimize esenlik diledik. İmdat Halvaşı ve Nevin Birsan Bulut öğretmenlerimizin kulaklarını çınlattık. Tarım Öğretmeni İsmail Erbaş'ın aramıza katılması hepimizi sevindirdi.

Yemek sırasındaki eğlencemiz coşkulu geçti. Buluşmayı hazırlayanlardan Kadir Altay konuşmalarıyla, Fehmi Altunay şarkılarıyla, 1975 mezunu, konuk TRT sanatçısı türkülerıyla katkıda bulundular. Hasan Akarsu da iki şiir okumasa olmazdı. Önceki buluşmalarda gözlerimizin aradığı Günay Cabbar da aramızdaydı. "Okulumuz" dergisini dijital ortamda çıkaran Mustafa Tınmaz'la tanıştığıma sevindim. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsündeki yıllardan söz ettik ayrıca. Çapa Öğretmen Lisesi Öğretmeni Mustafa Şen'le tanıştığım için ayrıca mutlu oldum. Müzik Öğretmeni, köylüm Hasan Sevinç'in görevi başında öldüğünü anımsayıp hüznüldük. Şükrü Koşar, Neşet Işık öğretmenlerimizle aynı masada olmak sevindiriciydi.

Umutlarımızı yitirmeden, gelecek yıllarda da buluşma sözü vererek ayrıldık Edirne'den, dostlardan, meslektaşlarımızdan. (18 Mayıs 2024)

HANİ NERDE BENİM DİRHEMİM?

HİKMET KURTER

Bir yaz günü Harita Mühendisi Anıl Alp ile iki teknisyeni, dağ köylerindeki arazi ölçümünü bitirmiş, çift kabinli araçlarıyla kente dönüyorlardı.

Akşamüstüydü. Güneş batmaya yüz tutmuştu. Kızgın sıcak yerini akşam serinliğine bırakmıştı.

Teknisyenler başları önlerine düşmüş uyuklarken mühendis tepeleri bulutlu dağlar, şırıl şırıl akan derecikler, kökleri toprağın üstüne çıkmış koca gövdeli ağaçlar, aşağıdaki yemyeşil vadi, kırmızı damlı beyaz evlerin görüntüsünün tadını çıkarmaya çalışıyordu.

Araba kıvrıla kıvrıla aşağıya inen dağ yolunda homurtuyla koştururken arkasında bir toz bulutu bırakıyordu.

Tam ters yönden atının üstündeki siyah kasketli, orta yaşlı bir adam ağızlığı taktığı sigarasının dumanlarını savura savura yokuşu tırmanıyordu.

Çok geçmemişti ki dönemeçlerin birinde çift kabinli araç ile atlı adam burun buruna geldiler. Arabanın sürücüsü kornaya basarak sert bir fren yaptı. Sonra da atlı adama çarpmadan sıyrılıp geçti. Ama aynı anda korna sesinden ürken at şaha kalkarak üstündeki biniciyi yere düşürmüştü.

(33)

Mühendis telaşlı telaşlı,

-Dur, dur! diye seslendi sürücüye. Hemen geri dön. Adamı attan düşürdük, farkında değil misin?

Olay yerine geri döndüklerinde orta yaşlı adamın küfeler, kumaş parçaları, pazarcı terazisi, terazi ağırlıklarının ortasında yerde upuzun yattığını gördüler.

Anıl Alp,

-Arkadaşlar, dedi teknisyenlere, ben şu adamcağızla ilgilenirken siz de ortalığa dökülüp saçılanları toplayın, olur mu?

Teknisyenler,

-Tamam şef, diyerek işe koyuldular.

Harita mühendisi acıyla kıvranıp inleyen adamı yerden kaldırdıktan sonra,

-Şimdi daha iyisin ya, amcacığım? diye sordu.

Orta yaşlı adam,

-Ne sorarsın be susak kafalı? dedi kızgınlıkla.

-Merak ettim de.

-Te be etmeyesin sen merak. A be kalçın ağızlı şaşırttırmışsınızdır dünyamı. Bir de nasıl olacakmışım iyi?

-Özür dileriz amcacığım.

(34)

-Hey bana bak be! Senin nene gerek özür dilemek. Bir de sen kim olursun be koca kafalı te bana amca dersin? Sen bilir misin ben kimim? Adımı salavatla alırlar ağızlarına beni bilenler, tanıyanlar.

-Doğrusu adını ben de bilmek isterdim.

-Te bana derler Hüsmen Aga.

-Seninle tanışmaktan mutluluk duydum, Hüsmen Aga.

-Hah, böyle yola gel be kızanım! Adımı belledin, te şimdi düzeldi iş. Gençliğimde pehlivandım ben be! Güreş tuttuğum günlerde biri beni atcağızımdan düşürseydi, getirttirirdim burnundan te o anasından emdiği sütcazları be!.. Ha... Te siz ne gezersiniz buracıklarda böyle?

-Biz kadaastrocuyuz. Yukarıdaki köylerde ölçümler yaptık. Şimdi de kentteki merkezimize dönüyoruz.

-Haaa... Anlaşılmıştır durum. Hepten işten gelirmişsiniz.

-Peki sen nereden gelip nereye gidiyorsun, Hüsmen Aga?

-Senin nene gerek be ahretlik, nereye gidersem giderim!

-Ama ben nereden gelip nereye gittiğimi sana söyledim. Söylemek sırası şimdi sende.

-Süylemicem işte. A be ne zorlarsın, ne karışırınsın sen be? Giderim, gitmem. Onun oracağızını ben bilirim.

-Olmadı. Hiç olmadı, Hüsmen Aga.

-Süylemicem, de haydi ne olacak?

(35)

Anıl Alp alınmış, gücenmiş gibi başını önüne eğdi.

-Peki söylemezsen söyleme, ne yapalım, dedi.

Hüsmen Aga, mühendisi dikkatlice süzerek,

-Ne darılırsın be ahretlik! dedi. Süylemedik te sana aykırı söz.

Gittim sabahtan kasabanın pazarına. Sattım meyve. Efendime söyleyeyim, sattım sebze. Efendime söyleyeyim, sattım yumurta. Kazandım biraz paracağız. Te bak şimdi ne süylecem. Te şinciye kadan hiç elim boş dönmemişimdir kasabadan. Te gene üylecene yaptım. Hanımcığıma, kızcağızlarıma aldım patiska, pazen. Keyifli keyifli çubuğumu çeker, köyceğizime dönerdim. Eşkîya gibi çıktınız uğruma, kaçkırttınız hepten neşemi!

Teknisyenlerden biri,

-Anıl Bey, diye söze karıştı. Yerdekiileri tamamen topladık.

Harita mühendisi,

-Duydun değil mi Hüsmen Aga, dedi. Arkadaşlar ortalığa dökölüp saçılan ne var ne yok hepsini derleyip toparlamışlar.

Hüsmen Aga,

-Hay ömrünüze bereket, yaşayasınız be! diye sevinçle haykırdıktan sonra düşünceli bir tavır takındı. Beri bak be kızanım, doğru mu süylersiniz? dedi.

-Ne o, ondan kuşkun mu var?

(36)

-Te üyleyse, bakalım yerinde midir her şey. Küfecikler?.. Te onlar burada. Hanımcığıma, kızcağızlarıma aldığım patiska, pazen?.. Onlar da tamam. Kasketim?.. Te o da burada. Terazî?.. O da tamam. Ağırlıklar?.. Beş kiloluk tamam... İki kiloluk tamam... Bir kiloluk tamam... Beş yüz gramlık dirhem?.. Dirhem nerede?.. O, yok. Var idi beş yüz gramlık dirhem. Hani nerde benim dirhemim? Arayasınız, bulasınız dirhemimi. Te hepiciğini isterim. Etmem kabul bir dirhem eksik.

Az sonra atının üstünde köyüne doğru yollanan siyah kasketli, orta yaşlı adam kendi kendine söyleniyordu.

-A be nerden çattım o kaz kafalıları be! Dirhem derim, dübedüz dirhem derim. Kazık kadan heriflerin utancına gitmez. Aramazlar, bulmazlar, elimizden gelen budur, derler. Tüvbeler olsun, adamı hepten çileden çıkarırlar be!

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene
görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme,
eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:
Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu: Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba,
Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran Kapak düzenleme:
MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini
koymayı görev bilir. Başka bir yerde yayınlanmış yazılar
dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.
Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu
yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti
ödemez. DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
